

Markovo evangelium v českých překladech Bible

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra české literatury

Markovo evangelium v českých překladech Bible

Mark's gospel in the Czech Bible translations

Vedoucí diplomové práce:	PhDr. Karel Starý, Ph.D.
Autor diplomové práce:	Robert Vondráček
	Podolské nábřeží 817/30
	Praha 4, 147 00
	I. ST (7503T047), kombinované
Rok dokončení diplomové práce:	2018

Markovo evangelium v českých překladech Bible

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně s použitím uvedené literatury.

Prohlašuji, že odevzdaná elektronická verze diplomové práce je identická s její tištěnou podobou.

Praha 20. dubna 2018

Markovo evangelium v českých překladech Bible

Obsah

1. ÚVOD DO MARKOVA EVANGELIA.....	5
1.1. Stručná charakteristika Markova evangelia a jeho obsahová část.....	5
1.2. Pisatel	6
1.3. Stylistika a zdroj informací	6
1.3.1. Zdroj informací: apoštol Petr.....	6
1.3.2. Zdroj informací: učedníci.....	8
1.3.3. Zdroj informací: osobní zkušenost	8
1.4. Cílová skupina čtenářů	8
1.5. Co se jinde nedočteme	9
1.6. Faktografické údaje	10
1.7. Cíle diplomové práce	10
2. SEZNAM POUŽITÝCH BIBLICKÝCH PŘEKLADŮ.....	11
2.2. Charakteristika použitých překladů.....	13
2.2.1. Cíl komparace uvedených překladů	15
2.2.2. Zkratky pro biblické překlady	16
3. KRÁTKÝ A DLOUHÝ ZÁVĚR MARKOVA EVANGELIA.....	18
3.1. Důvody pro krátký a dlouhý závěr.....	19
3.2. Obsahová stránka dlouhého závěru.....	21
3.3. Dlouhý a krátký závěr ve světových překladech a rukopisech	24
3.3.1. Dlouhý a krátký závěr v českých překladech	25
3.4. Vložená pasáž v Janově evangeliu	25
3.5. Vliv závěrů na zachování původního smyslu a kvalitu čtenářského zážitku.....	26
4. TETRAGRAMMATON V MARKOVĚ EVANGELIU.....	27
4.1. Úvod	27
4.2. Význam a důležitost jmen v biblických dobách.....	28
4.3. Biblické tituly vztažené na Boha	31
4.4. Význam JHVH.....	32
4.5. Důvody pro zachování JHVH v překladech Bible	35
4.6. JHVH a jeho rozšířenost v Ježíšově době.....	37
4.7. JHVH obsažené v NZ (kniha Zjevení a osobní jména).....	40
4.8. Práce českých překladů s JHVH	44
4.9. Citace z Hebrejských písem v Markově evangeliu.....	46
5. VÝZNAM SLOVA DUCH V MARKOVĚ EVANGELIU.....	58
5.1. Úvod	58
5.2. Významy slova „duch“ v českém jazyce	58

Markovo evangelium v českých překladech Bible

5.3.	Významy slova „duch“ v biblickém slovníku a encyklopedii	59
5.4.	Významy slova „duch“ v biblickém textu	60
5.5.	Významy slova „duch“ v Markově evangeliu	63
5.1.1.	Svatý duch	63
5.1.2.	Vnitřní stav člověka	64
5.1.3.	Duchovní bytosti.....	67
5.6.	Závěr	73
6.	DIDAKTICKÉ ZÁSADY, VYUČOVACÍ METODY A PEDAGOGICKÉ DOVEDNOSTI V BIBLICKÉM PROSTŘEDÍ.....	74
6.1.	Úvod	74
6.2.	Vyučovací metody v Božském podání	75
6.3.	Vyučování v Kristově podání	77
6.4.	Školení	77
6.5.	Kristovy didaktické zásady, vyučovací metody a pedagogické dovednosti.....	77
6.6.	Další podněty pro pedagogickou činnost	88
6.7.	Závěr	90
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	91

1. ÚVOD DO MARKOVA EVANGELIA

1.1. Stručná charakteristika Markova evangelia a jeho obsahová část

„*Počátek evangelia o Ježíši Kristu, Božím Synu.*“ (Marek 1:1, B21) To je úplně první věta, kterou si Marek zvolil pro úvod svého evangelia. Tak poznáváme hned na začátku hlavní námět jeho díla – **historická osoba Ježíše Krista a vyprávění o jeho životě zde na zemi.** A skutečně, v 16 kapitolách, které mají dohromady 666¹ veršů (bez krátkého i dlouhého závěru), se v různých tvarech objevuje jméno Ježíš celkem na **86** místech – tedy přibližně v každém 7. verši. K tomu je připojeno **více než 15 titulů či přívlastků**, jako například *milovaný* (1:11), *Svatý* (1:24) nebo *Pán sabatu* (2:28), *Syn Davidův* (10:47), *Rabboni* (10:51), *král Židů* (15:26) a další. Každý z nich vykresluje osobu Ježíše vždy v poněkud jiném světle.

Pokud bychom chtěli pochopit obsah Markova evangelia ještě detailněji, musíme sestoupit o další stupeň, a sice zabývat se tím, co vyučoval sám Ježíš. Ze všech evangelií včetně Markova jasně vyplývá, že hlavním tématem Ježíšových proslovů, rozhovorů a modliteb bylo **Boží Království** a osoba jeho nebeského Otce, **Jehovy² Boha**. U Marka se objevuje slovní spojení *βασιλεία τοῦ Θεοῦ* – tedy v českém jazyce Boží království – na **14** místech, což je v 16 kapitolách opravdu velký počet (1:15; 4:11, 26, 30; 9:1, 47; 10:14, 15, 23, 24, 25; 12:34; 14:25; 15:43). Odpovídá to Ježíšovu vyjádření u Matouše 9:35 (B21), kde je záznam: „*Takto Ježíš obcházel všechna města a vesnice, vyučoval v jejich synagogách, kázal evangelium o Království a uzdravoval každou nemoc a každý neduh.*“

Jak už vyplývá z první poznámky pod čarou, je Markovo evangelium ze všech čtyř **nejkratší**. Při plynulém tempu se dá **přečíst za hodinu a půl** bez přestávky. Často v něm narazíte na výrazy typu **ihned** (1:18, 29, 43; 2:8, 12; 4:5; 5:42; 6:25, 27, 50; 8:10) a **okamžitě** (1:12, 28, 42; 5:29, 42; 6:25; 7:25; 9:24; 10:52), které dokládají, že je psáno **svižným až rychlým tempem**.

---

¹ Pro srovnání: Matoušovo evangelium má 1 008 veršů, Lukášovo evangelium má 1 151 veršů a Janovo evangelium má 844 veršů.

² Různé tvary tetragrammata JHVH jsou podle nejranějších opisů částí Bible Božím jménem. To, zda se má toto jméno v Bibli používat, bude námětem jedné z následujících kapitol.

1.2. Pisatel

Pisatelem evangelia je muž, který má židovské jméno **Jan**³ a římské příjmení **Marek**. V Křesťanských řeckých písmech o něm nacházíme poměrně dost informací – především v knize Skutky apoštolů a v Pavlových dopisech. Ve Skutcích 12:12 se dozvídáme, že jeho matka se jmenovala Marie a že pocházel pravděpodobně ze zámožné rodiny, protože měli minimálně jednu služku a větší dům, kam se vešla větší skupina lidí. Jeho bratrancem byl Barnabáš – spolupracovník apoštola Pavla na misijních cestách (Kolosanům 4:10).

Marek sám doprovázel svého bratrance i s apoštolem Pavlem na jejich první misionářské cestě na Kypr a do oblasti Malé Asie (Skutky 13. kapitola). Později ho Pavel používal jako svého **zástupce** pro posilování křesťanských sborů (Kolosanům 4:10). Marek podle Písem často **cestoval**. Navštívil například města Řím, Efez, Kolosy, Pergé v Pamfýlii, syrskou Antiochii, Jeruzalém či Babylón.

1.3. Stylistika a zdroj informací

1.3.1. Zdroj informací: apoštol Petr

Poměr přímé řeči a vyprávění je v Markově evangeliu přibližně **1 : 1**. Styl Markova psaní se do velké míry odvíjí od zdroje informací pro jeho text. Podle díla Církevní dějiny od Eusebia měl Marek **informace od apoštola Petra** (Novák, 1988, sv. VI, kap. 25) Eusebius se přitom odkazuje na výroky Origena, Tertulliana a Papia. Tuto důkazní linii potvrzuje i sám Petr ve svém 1. dopise, když píše: „*Pozdravuje vás vaše spoluvyvolená církev v Babylonu a Marek, můj syn.*“ (B21) Marek doprovázel Petra na jeho misijní cestě do Babylónu, a můžeme se logicky domnívat, že během delšího pobytu mu Petr poskytl dostatek materiálu na sepsání evangelia. Když víme, že informace pocházely od Petra, bude nám jasnější, proč je Markův **styl psaní svižný, průbojný, vznětlivý, živý a popisný**. Apoštol Petr je totiž sám v evangeliích a v knize Skutky apoštolů vykreslen jako člověk, který chce všechno říci hned a nejlépe sám. Často o něm čteme, že mluví za celou skupinu (Skutky 1:15; 2:14, 38), iniciativně se ptá (Jan 6:68, 69) nebo neváhá bránit Ježíše mečem (Jan 18:10). Je to impulsivní a srdečný člověk, plný hlubokých emocí (Jan 13:1–11; Marek 14:27–31,

---

³ Hebrejské jméno Jan (Ιωάννου): český ekvivalent jména Jehochanan („Jehova projevil přízeň; Jehova byl milostivý“)

72). Zmínku o Petrově průbojnosti najdeme i v samotném Markově záznamu. V 1. kapitole a 36. verši stojí o situaci, kdy učedníci hledají Ježíše, toto: „*Šimon a ostatní se ale pustili za ním.*“ (B21) Nebo situace v Markovi 16:7, kdy anděl mluví k izraelským ženám a předává jim vzkaz pro Kristovy učedníky, vyčleňuje Petra a říká: „*Jděte a řekněte jeho učedníkům i Petrovi, že vás předchází do Galileje.*“ (B21) Je tedy pravděpodobné, že pokud vyprávěl Markovi své zážitky s Ježíšem, jistě to dělal poutavým způsobem.

To, jak Petr empaticky vnímal Ježíšovy pocity, je patrné i z několika ukázek v Markově evangeliu (viz tabulka 1).

Tabulka 1⁴

Marek 3:5	„ Rozhněvaně se po nich rozhlédl a hluboce zarmoucen nad tvrdostí jejich srdce“
Marek 7:34	„vzhlédl k nebi, vzdychl a řekl“
Marek 8:12	„ Hluboce povzdechl svým duchem“
Marek 9:36	„A vzal dítě a postavil je doprostřed nich; pak je vzal do náručí “
Marek 10:21	„Ježíš na něho pohlédl, zamiloval si ho a řekl“

Prostor pro bližší studium obsahu evangelií a autorského záměru pisatelů poskytuje **pasáž v Markovi 6:45–52**. Evangelia Matouše, Marka a Lukáše řadíme do **synoptických**. Jsou psána podobným stylem a paralelně popisující část biblického záznamu. Vzhledem k tomu, že u Matouše zpráva o Ježíšově chůzi po Galilejském moři zahrnuje do děje i apoštola Petra jako jednu z hlavních postav (Matouš 14:23–34), může se čtenář logicky ptát, proč je Markova zpráva o Petrovu postavu chudší.

⁴Texty vzaty z Českého studijního překladu

1.3.2. Zdroj informací: učedníci

Z bližšího zkoumání biblického kontextu můžeme vyvodit pro Markův spis další zdroj informací. V knize Skutky apoštolů se ve 12. kapitole píše o tom, že **v domě Markovy matky Marie se scházeli Ježíšovi učedníci**. Další podrobnosti mohl mít tedy od nich (Skutky 12:12).

1.3.3. Zdroj informací: osobní zkušenost

V neposlední řadě se můžeme domnívat, že muž, který „utekl nahý“ (B21) z Getsemanské zahrady v den Ježíšovy smrti, jak to popisuje Marek ve 14. kapitole a 52. verši, je on sám. Měl tedy i **osobní zkušenost**, kterou mohl vtisknout do svého díla.

Dalším charakteristickým znakem Markova stylu a obsahu, je **zaměření na Kristovu činnost spíše než na jeho učení**. Matouš i Lukáš shodně uvádějí například Ježíšovo slavné Kázání na hoře. Marek ho vypouští a vůbec ho nezmiňuje. Uvádí také jen malou část Ježíšových podobenství. Naopak klade větší důraz na Kristovy zázraky, jako je vyhánění démonů, kříšení mrtvých nebo léčba nemocných. Celkem se zmiňuje o **19** zázracích. (1:25, 26; 1:40–42; 2:10–12; 3:1–5; 4:37–39; 5:1–13; 5:27–29; 5:41, 42; 6:41–44; 6:48; 7:29, 30; 8:7–9; 8:22–26; 9:25–27; 10:51, 52) **Proto je Markovo evangelium kratší, ačkoli obsahuje popis stejného děje jako ostatní evangelia.**

1.4. Cílová skupina čtenářů

Z několika veršů můžeme vyvodit, že cílovou skupinou čtenářů Markova evangelia byli především lidé nežidovského původu, pravděpodobně především Římané. Tak jako ostatní evangelia – kromě Matoušova – je zapsáno původně i Markovo **v obecné řečtině, koiné**. To, že se rozhodl využít tehdejší **lingua franca**, tedy nejrozšířenější jazyk oné doby, svědčí o tom, že zamýšlel seznámit se zprávou o Kristu okolní národy. Uvádí **vysvětlující poznámky o židovských zvycích a naukách**, jež by snad mohly být nežidovským čtenářům neznámé (2:8; 7:11, 34; 12:18; 14:12; 15:6, 42). **Překládá také aramejské výrazy** (Marek 3:17; 5:41; 14:36; 15:22, 34). Opatřuje zeměpisná jména a rostlinstvo Palestiny **vysvětlivkami** (1:5; 11:13; 13:3). Hodnotu židovských mincí uvádí **v římské měně** (12:42). Používá více **latinských výrazů** než ostatní pisatelé evangelií, například *speculator* (tělesný strážce), *praetorium* (místodržitelův palác) nebo *centurio* (důstojník).

1.5. Co se jinde nedočteme

Sedm procent Markovy zprávy není obsaženo v žádném jiném evangeliu. Badatelům Bible se tedy nabízí prostor pro detailnější pohled na záznam o Ježíšově životě. Jedná se především o detaily, které doplňují celkový text všech čtyř evangelií (viz tabulka 2). Navíc se pouze Markovo evangelium zmiňuje o jednom Ježíšově **podobnosti** a **dvou zázracích** (4:26–29; 7:32–37; 8:22 až 26).

Tabulka 2

Verše obsahující informace pouze v Markově evangeliu	
Studijní překlad Miloše Pavlíka	
Marek 1:20	„ Námezdníci “, pracující pro Zebedea
Marek 1:40	Malomocný snažně prosí Ježíše „ padá před ním na kolena “
Marek 3:5	Ježíš se podíval na farizeje „ s hněvem, jsa svírán zármutkem nad zatvrzelostí jejich srdce “
Marek 3:17	Jan a Jakub měli příjmení „ Boanérges “
Marek 4:38	Ježíš „ byl na zádi a spal na podušce “
Marek 5:5	Muž posedlý démony „ sám sebe zraňoval kameny “
Marek 5:26	Žena trpící krvotokem „ vynaložila vše, co měla “
Marek 6:19, 20	„ Héródés se Jana bál, ... i choval ho v bezpečí “
Marek 6:31	Ježíš své učedníky vybídl, aby si „ trochu pohověli “
Marek 7:2–4	Farizeové si obřadně myli ruce
Marek 10:16	Ježíš bral děti do náruče
Marek 10:21	Ježíš si „ zamiloval “ mladého vládce
Marek 13:3	Ježíš pronáší proroctví „ naproti chrámu “ v přítomnosti Petra, Jakuba, Jana a Ondřeje
Marek 14:51, 52	Mladý muž při útěku zanechal v Getsemane svůj plátěný oděv

1.6. Faktografické údaje

Markův spis se kromě hlavní postavy Ježíše a tématu Božího království zmiňuje o dalších **více než 140 osobách nebo skupinách osob**, které jsou ve většině uvedeny jménem. Dále uvádí konkrétně **24 zeměpisných údajů**, kde se děj jeho zprávy odehrává. Zahrnuje do popisu oblasti (Judea, Galilea, Idumea, Sidon aj.), města (Jeruzalém, Nazaret, Kafarnaum aj.), řeku (Jordán), moře (Galilejské m.) zahradu (Getsemane), hory (Olivová h.) a další. Zmínky o **fauně** se objevují ve spojitosti s velbloudem, kobyilkami, včelami, holubicemi, ovce, rybami, kohouty, drobnou larvou a dalšími zvířaty a živočichy (1:6, 10, 13; 4:4; 5:11; 6:34, 38; 7:27; 8:8; 9:42, 48; 11:2; 14:72). V textu jsou popsány **rostlinné a živočišné výrobky** té doby. Marek zmiňuje například kožený pás, velbloudí srst, vinné měchy, mošnu s jídlem, odměrný koš, mladé víno, fíkovník, hořčičné zrno nebo divoký med a další (1:6; 2:22, 23, 26; 4:4, 7, 21, 28, 31, 32; 6:8, 13; 8:8; 11:12).

1.7. Cíle diplomové práce

Tato práce sleduje 3 hlavní cíle:

1. **Vliv českých překladů na zachování smyslu původního textu**
2. **Vliv českých překladů na kvalitu čtenářského zážitku**
3. **Didaktické zásady obsažené v Markově evangeliu vhodné pro primární pedagogiku**

První a druhý cíl spolu souvisejí a jsou doloženy na:

- a. překladatelské práci s dlouhým a krátkým závěrem Markova evangelia (viz kap. 2),
- b. nahrazování nebo zachování tetragrammata v Markově evangeliu (viz kap. 3), přičemž téma nahrazování JHVH je těžištěm diplomové práce;
- c. překladu biblického pojmu „pneuma“ v rámci Markova evangelia (viz kap. 4).

Třetí cílová oblast je shrnutím a aplikací pedagogických metod a didaktických zásad v Markově evangeliu vztažených na dnešní pedocentrické pojetí výuky na 1. stupni základní školy (viz kapitola 6).

2. SEZNAM POUŽITÝCH BIBLICKÝCH PŘEKLADŮ

2.1. Úvod do českých překladů Bible

České překlady Svatých Písem, ať už jejich částí, nebo celku, patřili již od 14. století k prvním průkopníkům snahy zpřístupnit Bibli v národním jazyce. Dávno před reformací, která byla v 16. století i přes církevní zákazy živnou půdou pro masivní překládání Bible do mnoha evropských jazyků, měli Češi již **od roku 1360 rukopis Bible leskovicko-drážďanské**. Radíme se tak po bok prvních překladů do francouzštiny, italštiny, angličtiny nebo polštiny. V tabulce 3 vidíme, jak se jazykové mutace Bible šířily po Evropě od raného středověku přes renesanci až do 19. století.

Tabulka 3

Rok	Jazyk	Bible
9. století	staroslověnština	překlad Cyrila a Metoděje
12. století	provensálština (jih Francie)	počátky prvních překladů
13. století	italština	počátky prvních překladů
13. století	španělština	Biblia medieval romanceada Prealfonsina (nejstarší úplná Bible ve španělštině)
1360	čeština	Bible leskovecko-drážďanská (nejstarší známá česká Bible)
1382	angličtina	Viklefův překlad z Vulgáty
14. století	polština	Psalterz floriański (Floriánský žaltář)
15. století	polština	Biblia królowej Zofii (Bible královny Žofie)
15. století	čeština	Bible moskevská (nejmenší známá česká rukopisná Bible)
15. století	čeština	Mlynářčina bible
1415	čeština	Bible boskovická
1417	čeština	Bible olomoucká
1435	čeština	Bible Padeřova
1450	počátky knihtisku (Johannes Gutenberg)	

Markovo evangelium v českých překladech Bible

1471	italština	první úplná Bible v italštině (Nicolò Malerbi)
1478	katalánština	Překlad Bible od Bonifacia Ferrera
1483	němčina	Biblia Germanica (Anton Koberger)
1487	čeština	Dlabačův Nový zákon
1488	čeština	Bible pražská (první česká tištěná Bible)
1522	němčina	Lutherův překlad Erasmova textu Řeckých písem
1525	angličtina	Překlad NZ William Tyndale z řečtiny (Erasmův text)
1526	nizozemština	Celá Bible v nizozemštině
1526	švédština	Překlad Nového zákona
1530	francouzština	překlad z Vulgáty (Jacques Lefèvre d'Étaples)
1532	italština	Bible z původní hebrejštiny a řečtiny (Antonio Brucioli)
1534	němčina	Lutherův překlad Hebrejských písem z původních jazyků
1535	francouzština	překlad z původních jazyků (Pierre-Robert Olivétan)
1539	angličtina	Great Bible
1540	islandština	První úplný Nový zákon v islandštině (Oddur Gottskálksson)
1548	finština	<i>Se Wsi Testamenti</i> (Nový zákon)
1549–77	čeština	Bible Melantrichovy
1560	angličtina	Ženevská bible (<i>Geneva Bible</i>): první překlad Bible do angličtiny, který měl dobře čitelné písmo a kapitoly rozdělené do veršů
1569	španělština	první úplný překlad Bible do španělštiny pořízený z původních jazyků
1567	waleština	Waleský překlad Křesťanských řeckých písem
1577	slovinština	Překlad Nového zákona
1577	slovinština	Dalmatinova bible
1579–93	čeština	Bible kralická: první vydání („šestidílka“)

Markovo evangelium v českých překladech Bible

1590	maďarština	první úplná Bible v maďarštině
1611	angličtina	Překlad krále Jakuba
1677	čeština	Bible svatováclavská
1689	lotyština	celá Bible z původních jazyků
1717	ruština	nizozemsko-ruský NZ
1739	estonština	celá Bible v estonštině (<i>Piibli Ramat</i>)
1751	portugalština	celá Bible v portugalštině
1822	ruština	Žalmy v ruštině
1876	ruština	Tzv. Synodní překlad (celý překlad Bible do ruštiny)

Od 14. do 21. století se můžeme dopočítat **více než stovky českých překladů a jejich revizí**. Masivní nárůst českých biblických překladů datujeme do **20. století**. Během této doby neuběhlo ani jedno desetiletí, ve kterém by nevznikaly stále nové nebo revidované exempláře biblického překladu do moderní češtiny.

2.2. Charakteristika použitých překladů

V této práci je porovnáváno celkem **24 českých překladů** od 1. redakce až po 21. století. Ty nejstarší čerpají svou předlohu především z **latinské Vulgáty**⁵ a text revidují podle **potřeb jazyka a úprav výchozího textu**. Patří sem Bible olomoucká, Bible boskovická, Bible táborská (též Mlynářčina), Bible Padeřova, Bible pražská (první česká a vůbec slovanská tištěná Bible), Bible Melantrichova a Dlabačův Nový zákon.

Mezi novověké překlady řadíme především verze Bible kralické, o které se postarala Jednota bratrská. Vycházela z díla Jana Blahoslava a čerpala z původních jazyků biblického textu (hebrejštiny, aramejštiny a řečtiny). Patří sem jistě i Bible svatováclavská vydaná jezuitou na přelomu 17. a 18. století. Výchozím textem je latinská Vulgáta.

---

⁵ Překlad celé Bible katolického kněze Jeronýma z 5. století n. l. do latiny. Stal se prvním oficiálním katolickým překladem Bible. Byl a je využíván jako základ pro další překlady.

Markovo evangelium v českých překladech Bible

Z 20. a 21. století je srovnáváno 15 překladů s odlišným překladatelským záměrem. Tři z nich se zaměřují na **doslovný studijní překlad původního textu**:

- Svaté Písmo – Překlad nového světa⁶
- Český studijní překlad
- Studijní překlad Miloše Pavlíka

Všechny mají za cíl poskytnout čtenáři neznalému původních jazyků nejenom možnost pročítat si stránky Bible, ale také **studovat jejich doslovný význam**. Jsou tedy bohaté na poznámkový aparát a doplňující vysvětlivky spolu s dalšími odkazy. Snaží se předat text s co největší přesností, aniž by to ohrozilo zachování původního významu. Hlavní zásadou při překladu tedy nebyla krása českého jazyka a poetický potenciál biblického textu, ale spíše prostor pro proniknutí do hloubky hebrejského a řeckého textu a jeho věrný překlad.

Dále jsou zkoumány Bible z navazující linie překladatelů Sýkora–Hejčl–Col. Tyto překlady čerpají především z latinské Vulgáty s přihlédnutím ke starým řeckým rukopisům. Následuje Šrámkův překlad Starého zákona, který vychází z doslovného překladu hebrejského textu od Vladimíra Kajdoše. Dílo se zaměřuje především na krásu poezie a jako jedno z mála používá český tvar **tetragrammata (JHVH)** stejně jako Svaté Písmo – Překlad nového světa a Jeruzalémská bible. Pracuje se i s volnějším překladem *Slovo na cestu*. Dále se v práci objevuje *Žilkův a Škrabalův překlad, překlad Petrů, Český ekumenický překlad, Katolický liturgický překlad NZ* od V. Bognera a v neposlední řadě také jeden z neznámějších moderních překladů – *Bible 21*. Všechny použité překlady jsou uvedeny na konci této kapitoly v tabulce 5.

Pokud jde o jazykovou předlohu, **většina moderních překladů používá původní biblické jazyky** – hebrejštinu, aramejštinu a řečtinu. Jedná se například o díla *Novum Testamentum graece et latine* od A. Merka (Škrabalův NZ, B 21), *Leningradský kodex B19A* v Kittlově díle *Biblia Hebraica* (PNS), *Biblia Hebraica Stuttgartensia* (PNS, ČSP, B21), *The New Testament in the Original Greek* od Westcotta a Horta (PNS). Mnohé překlady uvádějí na svých stránkách nebo v předmluvách pouze informaci, že pro překlad využily původní texty, ale nespécifikují zdroj. Někteří autoři – jako například skupina lingvistů u *Českého ekumenického*

překladu – uvádějí doplňující informaci o tom, že při překládání z původních jazyků přihlédli také k Vulgátě a Septuagintě⁷. Práce na *Jeruzalémské bibli* je specifická tím, že překlad do češtiny vznikl komparací francouzského textu *La Bible de Jérusalem* a původních jazyků.

Až na výjimku tří uvedených studijních překladů a poetického překladu Šrámkova je u všech ostatních patrný **cíl předložit biblický text moderně, v jazyku své doby**. Nenarušit nosnou myšlenku, vyhnout se archaismům a knižním výrazům a podat text srozumitelně pro čtenáře, který není nábožensky založený a Svaté Písmo čte možná poprvé.

2.2.1. Cíl komparace uvedených překladů

Tato diplomová práce se zaměřuje především na **zkoumání srozumitelnosti, zachování původní myšlenky textu a kvalitu čtenářského zážitku**, jak už je ostatně stanoveno v cílech práce v závěru kapitoly 1. Tyto cíle sledovaly všechny zmíněné překlady. Některé sice více zdůrazňují studijní charakter díla, jiné Inou k poetičnosti, ale předložit poutavé a nadčasové čtení bylo jistě jednou z hlavních zásad, která autory překladů stmeluje a řadí je do společné skupiny.

---

⁷ Nejdůležitější z raných překladů Starého zákona do řečtiny. Práce na něm se datuje do 3.–2. století př. n. l. a připisuje se židovským učencům v Alexandrii. Význam slova Septuaginta je „sedmdesát“ a reflektuje počet překladatelů.

2.2.2. Zkratky pro biblické překlady

Pro přehlednost a zjednodušení textu je každý uvedený překlad opatřen zkratkou, která jej v této práci zastupuje. Seznam zkratek je uveden v tabulce 4.

Tabulka 4

Zkratky českých biblických překladů použité v této práci			
Název	Zkratka	Název	Zkratka
Bible olomoucká	Olom	Colův NZ	Col
Bible boskovická	Bosk	Šrámkův SZ	Šr
Bible tábořská	Tab	Škrabalův NZ	Škr
Bible Padeřova	Pad	Petrů NZ	Pe
Bible pražská	Praž	Ekumenický překlad	Ek
Bible Melantrichova	Mel	Překlad nového světa	PNS
Dlabačův NZ	Dlab	Katolický liturgický překlad	Litur
Bible kralická	KB	Jeruzalémská bible	JB
Bible svatováclavská	Svat	Český studijní překlad	ČSP
Hejčlův SZ	He	Pavlíkův studijní překlad	Pav
Žilkův NZ	Ži	Bible 21	B21
Sýkora–Hejčl NZ	Sý-He	Slovo na cestu	SNC

Markovo evangelium v českých překladech Bible

2.3. Tabulka 5

Datace	Název
1. generace	Bible olomoucká, I. a II. díl
2. generace	Bible boskovická
2. generace	Bible tábořská (Mlynářčina)
3. generace	Bible Padeřova
4. generace	Bible pražská
4. generace	Bible Melantrichova
1487	Dlabačův NZ
1582	Bible kralická (3. díl)
1593	Bible kralická (6. díl)
1613	Bible kralická
1677–1715	Bible svatováclavská
1931	Hejčlův SZ
1933	Žilkův NZ
1947	Sýkora–Hejčl NZ
1947	Colův NZ
1947	Šrámkův SZ
1951	Škrabalův NZ
1969	Petrův NZ
1979	Český ekumenický překlad
1987	Svaté Písmo – Překlad nového světa
1988	Katolický liturgický překlad NZ (Bogner)
1989	Slovo na cestu
1994, 2010	Český studijní překlad
2009	Bible 21
2009	Pavlíkův studijní překlad
2009	Jeruzalémská bible

3. KRÁTKÝ A DLOUHÝ ZÁVĚR MARKOVA EVANGELIA

Závěr Markova evangelia, 16. kapitola, verše 1 až 8 (ČSP):

„Když uplynula sobota, Marie Magdalská, Marie matka Jakubova a Salome nakoupily vonné látky, aby přišly a pomazaly ho. 2 A časně ráno prvního dne týdne, když vyšlo slunce, přicházely k hrobce. 3 A říkaly si: „Kdo nám odvalí kámen od vchodu do hrobky?“ 4 A vzhledly a vidí, že kámen je odvalen; byl totiž velmi veliký. 5 Když vstoupily do hrobky, spatřily mládence sedícího po pravé straně, oděného bílým rouchem, a vyděsily se. 6 On pak jim řekl: „Neděste se. Hledáte Ježíše Nazaretského, toho ukřižovaného. Byl vzkříšen z mrtvých, není tu. Hle, místo, kam ho položili. 7 Ale jděte a povězte jeho učedníkům i Petrovi: Jde před vámi do Galileje; tam ho spatříte, tak jak vám řekl.“ 8 Vyšly a utekly od hrobky; zmocnilo se jich totiž třesení a byly zcela bez sebe. A nikomu nic neřekly, neboť se bály.“

Krátký závěr Markova evangelia navazující na 16. kapitolu a 8. verš (Eku):

„Všecko, co jim bylo přikázáno, bez odkladu oznámily těm, kteří byli s Petrem. Potom Ježíš sám vyslal skrze ně od východu až na západ svatou a nepomíjející zvěst věčné spásy.“

Dlouhý závěr Markova evangelia navazující na 16. kapitolu a 8. verš (Škr):

„Když vstal ráno první den po sobotě, ukázal se nejdříve Marii Magdaleně, z které vyhnal sedm zlých duchů. 10 Ona pak šla a zvěstovala (to) těm, kteří s ním bývali a kteří truchlili a plakali. 11 A když oni uslyšeli, že žije a že ho viděla, neuvěřili. 12 Potom se ukázal v jiné podobě dvěma z nich na cestě, když se ubírali na venkov. 13 Oni se vrátili a zvěstovali to ostatním, ale neuvěřili ani jim. 14 Naposled se ukázal samým jedenácti, když byli u stolu, a vytýkal jim jejich nevěru a tvrdost srdce, protože neuvěřili těm, kdo ho uviděli zmrtvýchvstalého. 15 A řekl jim: „Jděte do celého světa a hlásejte evangelium všemu stvoření. 16 Kdo uvěří a bude pokřtěn, bude spasen; kdo však neuvěří, bude zavržen. 17 Ty pak, kteří uvěří, budou provázet tato znamení: v mém jménu budou vyhánět zlé duchy, novými jazyky budou mluvit, 18 hady budou brát a vypijí-li co smrtonosného, neuškodí jim to, na nemocné budou vkládat ruce, a bude jim dobře.“ 19 A když Pán Ježíš k nim domluvil, byl vzat do nebe a zasedl po Boží pravici. 20 Oni pak vyšli a všude kázali, a Pán působil s nimi a potvrzoval jejich slova znameními, která je provázela.“

3.1. Důvody pro krátký a dlouhý závěr

V řadě rukopisů a překladů NZ (včetně Vulgáty) se za posledním veršem Markova evangelia v 16. kapitole objevuje dodatečný text v podobě krátkého nebo dlouhého závěru. Vzhledem k tomu, že poslední kapitola je zakončena jednoduchým vyjádřením o setkání dvou Marií s andělem a o jejich následném rozladění bez návaznosti na další děj, **nabízí se hypotéza o chybějícím konci evangelia**. Tuto hypotézu by podporovala i skutečnost, že Matouš, Lukáš a Jan ve vyprávění o vzkříšeném Ježíšovi pokračují. Nicméně, jak bylo zmíněno v úvodu této práce, evangelium podle Marka je nejkratší a používá jednoduché výrazové prostředky jazyka, aby posouvalo děj rychle vpřed. Nenajdeme v něm dlouhé a rozsáhlé pasáže, a tak **není překvapující, že i závěr Markovy zprávy je jasný, výstižný a stručný**. Markova zpráva sama o sobě obsahuje 14 detailů, které se jinde nevyskytují. A tato provázanost samozřejmě platí na všechna čtyři evangelia obecně. Po jejich přečtení čtenář dojde k závěru, že nejsou psána jako jednodušší kopie, ale **vzájemně se doplňují a každé z nich odráží osobní slohové vyjádření daného pisatele**.

Mezi zastánce názoru, že evangelium je zakončeno již v 8. verši 16. kapitoly, patřili například učenci Jeroným⁸ a Eusebius žijící ve 4. st. n. l. Stejný závěr potvrdil ve 20. století i americký teolog a překladatel Edgar J. Goodspeed (1944) ve svém díle *The Goodspeed Parallel New Testament*⁹ z roku.

Biblický slovník¹⁰ od Novotného (heslo: Markovo evangelium) označuje pasáž následující po Markovi 16:8 za „pozdější přídavek“ a uvádí, že chybí v nejstarších rukopisech.

Odborník na biblické rukopisy J. B. Westcott, známý především pro spolupráci na editaci originálního řeckého textu Nového zákona z roku 1881, uvádí ve své knize¹¹ *An Introduction*

---

⁸ Jerome. *Letter 120: To Hedibia*. In: Fathers. Tertullian, July 20, 2009. Dostupné také z: http://www.tertullian.org/fathers/jerome_hedibia_2_trans.htm

⁹ GOODSPEED, Edgar J. *The Goodspeed parallel New Testament*. Chicago, Ill.: The University of Chicago press, 1943.

¹⁰ NOVOTNÝ, Adolf. *Biblický slovník*. 3. vyd. Praha: Česká biblická společnost, 1992. ISBN 8090088112.

¹¹ Brooke Foss Westcott. *Introduction to the Study of the Gospels*. 2015. ISBN: 9781342040138.

to the Study of the Gospels, že verše 9 až 20 v 16. kapitole Markova evangelia nejsou součástí původního textu, ale jde o přídavek¹².

J. W. Burgon (1871), autor knihy¹³ *The Last Twelve Verses of the Gospel According to S. Mark*, cituje výrok již zmíněného Jeronýma, ve kterém dokazuje, že téměř všechny řecké kodexy dlouhý závěr neobsahují.

Oficiální katolická encyklopedie¹⁴ předkládá možnost, že Marek prodloužený závěr své epištoly skutečně sepsal, ale ten se následně ztratil. Nebo že jistý presbyter Ariston, zmíněný v arménském rukopise z roku 986 n. l., známý též jako Aristion byl dalším božsky inspirovaným pisatelem, který dílo dokončil. Relevantní důkazy pro pravost takových tvrzení ale buďto neexistují, nebo nejsou známy. Každopádně encyklopedie zakončuje celou rozpravu o dlouhém závěru ve verších 9 až 20 konstatováním o **kanonicitě této pasáže schválené Tridentským koncilem v roce 1545**. Pro mnoho překladatelů (českých i světových) se to tedy stalo vodítkem při jejich práci a berou dlouhý závěr jako plnohodnotnou součást Svatých Písem.

---

¹² Brooke Foss Westcott. *Introduction to the Study of the Gospels*. London. 1881. In: An introduction to the study of the Gospels. Archive.org. August 27, 2007. Dostupné také z: <https://archive.org/stream/introductiontost00westrich#page/338/mode/2up>

¹³ J. W. Burgon. *The Last Twelve Verses of the Gospel According to S. Mark*. London. 1871. In: The last twelve verses of the gospel according to S. Mark: vindicated against recent critical objectors and established. Archive.org. Dostupné také z: <https://archive.org/stream/lasttwelveverses00burg#page/52/mode/2up>

¹⁴ Catholic Online. Gospel of Mark. In: IV. State of text and Integrity. Catholic.org. 2018. Dostupné také z: <https://www.catholic.org/encyclopedia/view.php?id=5282>

3.2.   Obsahová stránka dlouhého závěru

Tento oddíl předkládá řadu důkazů, zda po obsahové stránce dlouhý závěr Markova evangelia odpovídá záznamu v ostatních částech Nového zákona, či nikoli. Jeho děj je jakýmsi **kompilátem** vybraných biblických pasáží.

Poznámka: Všechny citace v oddíle 3.2. jsou vzaty z překladu NZ Dr. Rudolfa Cola.

„Když v neděli ráno vstal z mrtvých, zjevil se nejprve Marii Magdaleně, z které kdysi vyhnal sedm zlých duchů.“ (9. verš)

Zprávu o vyhnání sedmi démonů z těla Marie Magdalény obsahuje evangelium Lukáše, 8. kapitola a 2. verš. Skutečnost, že Ježíš podle pisatelů touto schopností disponoval, najdeme v Bibli na více místech (srovnej Matouš 4:24; 8:16, 28–34; 12:22; 15:21–28; Marek 1:32–34, 39; 5:11–13; Lukáš 8:26–34; 13:32).

„Ta šla a rozhlásila to těm, kteří s ním bývali, kteří lkali a plakali.“ (10. verš)

To je v souladu s textem v Matoušovi 28:10, Lukášovi 24:10 a Janovi 20:18.

„Když to uslyšeli, že je živ a že jej viděla, neuvěřili.“ (11. verš)

Záznam o učednících, kteří zprávě o vzkříšeném Ježíšovi nevěřili, obsahuje Lukáš 24:11 a 24:41.

„Potom se zjevil v jiné podobě dvěma z nich na cestě, když šli na venkov.“ (12. verš)

Stejný děj popisuje ve svém evangeliu Lukáš, a to v kapitole 24 a verších 13 až 28.

„Ti odešli a pověděli to ostatním; ale oni neuvěřili ani jim.“ (13. verš)

Opět se můžeme odkázat na Lukášovu zprávu (viz vysvětlení k verši 11).

Markovo evangelium v českých překladech Bible

„Posléze se zjevil jedenácti, když byli za stolem. Vytýkal jim jejich nevěru a tvrdost srdce, že neuvěřili těm, kteří ho viděli z mrtvých vstalého.“ (14. verš)

Setkání Ježíše s apoštoly a jejich následný rozhovor popisuje i Lukáš 24: 36–43.

„Pak jim řekl: „Jděte do celého světa a kažte evangelium všemu stvoření!“ (15. verš)

Pokyn o křesťanské evangelizační činnosti zaznamenává společně s Markem také Matouš v kapitole 28 a verších 19 a 20.

„Kdo uvěří a dá se pokřtiti, spasen bude; kdo však neuvěří, bude zavržen.“ (16. verš)

I tato pasáž je v souladu s obsahem dalších knih a dopisů Nového zákona. V Janovi 3:36 vysvětluje Kristus Nikodémovi důležitost víry pro záchranu. Kniha Skutky apoštolů ve 2. kapitole a verších 37, 38 popisuje Petrovu vybídku ke křtu na základě křesťanské víry. A sám apoštol Petr ve svém 1. dopise píše o křtu jako o cestě k záchraně (viz 1. Petra 3:21).

„Ty pak, kteří uvěří, budou provázeti tyto zázraky: Ve jménu mém budou vymítati zlé duchy, novými řečmi mluvití,“ (17. verš)

Zprávy v NZ potvrzují, že učedníci Ježíše disponovali propůjčenou schopností vyhánět nečisté duchy a některým z nich se to dařilo i ve 2. polovině 1. století n. l. (viz Matouš 10:1; Marek 3:15, Skutky 16:16).

Mluvení jazyky se v rámci nově utvořeného křesťanského sboru objevilo nedlouho po Kristově smrti. Kniha Skutky apoštolů ve 2. kapitole popisuje evangelizační činnost učedníků v Jeruzalémě během židovského svátku Letnice, kterého se účastnili zástupci z více než 15 cizojazyčných oblastí. Ke všem těmto lidem mluvili jejich rodnou řečí (srovnej s 1. Korinťanům 14:26, 27).

Markovo evangelium v českých překladech Bible

*„hady bráti, a jestliže by něco jedovatého pili, neuškodí jim. Na nemocné budou ruce
vzkládati a ti se uzdraví.“ (18. verš)*

Jediná zmínka v Novém zákoně o nechtěném kontaktu s hadem je obsažená v pasáži Skutky 28:1 až 6, kdy apoštola Pavla uštkla zmije a on její útok přežil bez úhony.

Schopnost zázračně léčit se podle biblického záznamu u křesťanů v 1. století čas od času vyskytovala (viz Skutky 3:1–10; 9:40; 20:10, 11).

„A jakmile Pán Ježíš k nim domluvil, byl vzat do nebe a usedl po pravici Boží.“ (19. verš)

Tutéž situaci nalezneme i u Lukáše 24:51.

*„Oni pak vyšli a kázali všude. Pán jim pomáhal, potvrzoval jejich kázání zázraky, které potom
následovaly.“ (20. verš)*

Lékař Lukáš, který je pravděpodobně pisatelem knihy Skutky apoštolů, zaznamenal řadu situací, kdy učedníci „vyšli ... a kázali“. Celé jeho dílo je věnované především kazatelské činnosti v 1. století n. l. (viz Skutky 1:8; 2:14–36; 4:19, 20; 9:3–9).

3.3. Dlouhý a krátký závěr ve světových překladech a rukopisech

Některé z nejstarších biblických rukopisů dlouhý závěr Markova evangelia (dnes vedený ve verších 9 až 20) obsahují. Viz tabulka 6.

Tabulka 6

Některé z nejstarších rukopisů s dlouhým závěrem		
Název	Jazyk	Datace
Syrská Pešita ¹⁵	syrština	2.–3. století
Vulgáta	latina	4.–5. století
Curetonian Gospels	syrština	5. století n. l.
Codex Alexandrinus	řečtina	5. století n. l.
Codex Ephraemi rescriptus (tzv. Efrémův kodex)	řečtina	5. století n. l.
Codex Bezae Cantabrigiens (tzv. Bezův kodex)	řecko-latinský	5. století n. l.
Codex Regius (označován jako Le nebo 019)	řečtina	8. století n. l.

Ze stejného období jako výše zmíněné kodexy a rukopisy ale máme dochované také překlady, které dlouhý závěr vypouštějí (viz tabulka 7).

Tabulka 7

Některé z nejstarších rukopisů vypouštějících dlouhý závěr		
Název	Jazyk	Datace
Codex Sinaiticus (tzv. Sinajský kodex)	řečtina	4. století n. l.
Codex Vaticanus (Vatikánský kodex č. 1209)	řečtina	4. století n. l.

¹⁵ Pentateuch ve znění syrské Pešity z roku 464 je druhým nejstarším datovaným rukopisem Bible.

Evropské překlady Bible v moderní době dlouhý závěr Markova evangelia obsahují. Některé z nich jsou uvedeny v tabulce 8.

Tabulka 8

Některé z evropských překladů s dlouhým závěrem		
ANGLIČTINA	NĚMČINA	FRANCOUZŠTINA
King James Bible	Ženevská bible	překlad A. Crampona
Young's Literal Translation	překlad Ludwiga Albrechta	Jeruzalémská bible
Webster Bible	překlad Adolfa E. Knocha	Darbyho bible
J. B. Rotherham Emphasized Bible	Lutherova bible	překlad Pirot–Clamera

3.3.1. Dlouhý a krátký závěr v českých překladech

České překlady Bible použité v této práci od 1. redakce zastoupené *Biblí olomouckou* v 15. století n. l. až do dnešní doby **všechny bez výjimky uvádějí dlouhý závěr Markova evangelia, a to ve většině případů bez bližších poznámek nebo dalšího vysvětlení, jako ucelenou a kanonickou součást Svatých Písem.**

V několika překladech se před dlouhým závěrem objevuje **informace** o tom, že některé z nejstarších rukopisů tuto část Bible **vypouštějí**. Jedná se o překlady Eku, PNS, ČSP nebo B21. **Krátký závěr** uvádějí Eku, PNS a B21.

3.4. Vložená pasáž v Janově evangeliu

Podobnou situaci, jaká se vyskytuje v závěru Markova spisu, řeší také překladatelé u **Janova evangelia**. Obsahuje **pasáž 7:53 – 8:11**, která také chybí hned v několika rukopisech včetně *Sinajského* a *Vatikánského č. 1209*. Objevuje se až od 5. století dále a rané texty ji vynechávají. Ale v *Jeronýmově Vulgátě* pasáž najdeme. *Biblický slovník Adolfa Novotného* (heslo: Janovo evangelium) ji označuje jako **nepůvodní**. Překlady citované v této práci vložený úryvek uvádějí a některé z nich jako B21, Pe, Col, Sý, He nebo PNS ho opatřují dodatkem o absenci v nejstarších rukopisech. *He* jde ještě o kousek dále a staví se na stranu věrohodnosti a kanonicity zmíněné pasáže ve vložené poznámce pod čarou. *Oficiální katolická*

*encyklopedie*¹⁶ se také přiklání k zařazení do Svatých Písem (schválenému též na již zmíněném Tridentském koncilu) a opírá se například o *Vulgátu*.

3.5. Vliv závěrů na zachování původního smyslu a kvalitu čtenářského zážitku

Na základě výše uvedených argumentů v této kapitole můžeme dojít k názoru, že **absence dlouhého či krátkého závěru by neovlivnila negativně kvalitu, smysluplnost ani věrohodnost Markovy zprávy a čtenář by nebyl ochuzen o zásadní informace, které by potřeboval k ucelenému pochopení předchozího textu.** Vzhledem k tomu, že nemáme průkazné dokumenty, které by potvrzovaly kanonicitu (vyjma Tridentského koncilu, a to je záležitost náboženská) přidaných závěrů a přisoudili je Markovi jako jeho autorské dílo, tak je **zmíněné evangelium úplně i bez nich.** Tomu nasvědčuje i skutečnost, že obsah dlouhého závěru je pouze **nesourodým výňatkem** z jiných částí Bible a nepřináší nic objevného.

Na druhou stranu **jistě není důvod tyto závěry do českých překladů nepřipojit**, pokud se k tomu autoři rozhodnou. Jak bylo zmíněno, všechny uvedené překlady krátký či dlouhý závěr obsahují a důslednější z nich uvádějí i zpřesňující informace o jejich zařazení do Svatých Písem. Pro čtenáře Bible je to jistě zajímavá informace z historického vývoje biblických překladů, která obohatí jejich četbu.

---

¹⁶ Catholic Online. Gospel of St. John. In: V. Critical questions concerning the text. Catholic.org. 2018. Dostupné také z: <https://www.catholic.org/encyclopedia/view.php?id=6377>

4. TETRAGRAMMATON¹⁷ V MARKOVĚ EVANGELIU

יהוה

4.1. Úvod

Bible je **mistrovským dílem** v historii lidstva. Má mnohá „nej“, ať už jde o nejpřekládanější, nejrozšířenější nebo nejprodávanější. Své místo si vydobyla i u pana Hughu Beavera v jeho knize rekordů. Její jedinečnost spočívá také v uceleném propojení 66 knih od přibližně 40 pisatelů v jeden biblický kánon. Psali ji muži, které navzájem dělilo až 1 600 let. Pokud vezmeme v potaz pravidlo vyjádřené Mojžíšem v 90. žalmu a verši 10, totiž že lidský život dosahuje v průměru 70 až 80 let, pak se jedná o rozdíl 21 generací. Na základě historického kontextu víme, jak problematické a rozdílné dokáže být vidění světa dvou různých po sobě jdoucích generací. A když k tomu připočteme ještě vývoj a proměnu jazyků v průběhu staletí, **je Bible opravdu historicko-literárním unikátem v tom, jak na sebe jednotlivé knihy tematicky navazují a navzájem se doplňují.**

Je mnoho **tenkých nitek**, které dohromady biblické knihy svazují v jeden celek. Například téma Božího království, objevení a činnost Mesiáše nebo zásady mravního života. Pak je zde ale na rozdíl od tenkých nitek **pevný provaz** a ten spojuje Svaté Písmo více než cokoli jiného – **osoba Stvořitele, který má jméno JHVH**. Každá kniha biblického kánonu toto jméno obsahuje a také informace o tom, kdo za ním stojí. V Hebrejsko-aramejské části Bible se výskyt tetragrammata blíží k **7 000**. Stalo se překladatelskou zvyklostí (jak v českém prostředí, tak ve světovém měřítku), že Boží jméno je v překladech Bible většinou nahrazeno tituly, jako je PÁN, BŮH nebo HOSPODIN.

---

¹⁷ Z řeckých slov **te-tra-**, jež znamená „čtyři“, a **gram'ma**, „písmeno“

Tato kapitola se zabývá tím, zda to má vliv (ať už negativní, nebo pozitivní) na čtenářský zážitek a na zachování původního smyslu biblického textu, a to prostřednictvím těchto témat:

- Význam a důležitost jmen v biblických dobách,
- Biblické tituly vztažené na Boha,
- Význam JHVH,
- Důvody pro zachování JHVH v překladech Bible,
- JHVH a jeho rozšířenost v Ježíšově době,
- JHVH obsažené v NZ (kniha Zjevení a osobní jména),
- Práce s JHVH v českých překladech,
- Markovy citace ze SZ.

4.2. Význam a důležitost jmen v biblických dobách

Pokud chceme pochopit, zda je možné či správné JHVH nahrazovat v překladech tituly, je potřeba poznat **historický a kulturní kontext** doby, ve kterém byla biblická zpráva zapsána. Markovo evangelium je zapsáno řecky, a pokud se zmiňuje o Božím jménu, tak při citacích z hebrejsky psané části Bible. Prozkoumáme, jaký význam mělo jméno v kultuře a jazycích té doby z pohledu odborného textu.

V hebrejsky psané části Bible se výraz „jméno“ (transliterováno: shêm) vyskytuje na 858 místech. V řecky psaném NZ se „jméno“ (transliterováno: onoma) opakuje 229krát (Údaje převzaty z Websterovy konkordance). Níže jsou uvedeny citace o důležitosti jmen z literatury zabývající se biblickým textem: (u anglicky psaných publikací je překládán text autorem této práce)

*„Jméno bylo výrazem buď nějaké **význačné vlastnosti** osoby, již bylo dáno, nebo nějakých **zvláštních okolností**, za nichž se ona osoba zrodila, nebo konečně i **nadějí**, jež s narozeným člověkem byly spojovány, většinou snad v souvislosti s božstvem, jež ve jméně bylo skryto.“*

*„Nesmíme zapomínat, že ve SZ mělo jméno **hlubší význam** než dnes. **Znamenalo víc než pouhé pojmenování**. Jméno tam bylo přímo součástí duše, tělem, jímž se duše projevovala. Ve jménu bylo cosi skutečného, kus **podstaty** pojmenované osoby.“*

Markovo evangelium v českých překladech Bible

„Jméno Hospodinovo je výraz, kterým SZ označuje **podstatu Boží**, jejíž součástí je jméno. Znátí samu podstatu Boží = znátí jeho jméno.“

„Totožnost jména a podstaty je taková, že **jménu je připisována schopnost jednání**.“

(Všechny citace převzaty z Biblického slovníku Adolfa Novotného)

Definition: a) name, (jméno), b) **reputation, fame, glory** (pověst či sláva),
c) the Name (as designation of God) (označení Boha), d) memorial, monument (památka)

(Brown-Driver-Briggs Hebrew Definitions)

„Jméno; titul, důvod; (přen.) **pověst**“

(Řecko-český slovník prof. Tichého)

„The name is used for everything which the name covers, **everything the thought or feeling of which is aroused in the mind by mentioning, hearing, remembering, the name**, i.e. for one's rank, authority, interests, pleasure, command, excellences, **deeds** etc.“

(Jméno je používáno pro všechno, co pojmenovává – myšlenky a pocity, které se nám vybaví, když je jméno zmíněno, slyšíme o něm, vzpomene si na něj; zahrnuje něčí zájmy, záliby, příkazy, dobré vlastnosti či skutky.)

(Strong's Concordance with Hebrew and Greek Lexicon)

„They (names) **recall the individual characteristics**“ (jména odkazují na osobní charakteristiku bytosti, ke které jsou vázána)

„The giving of names is the **prerogative**“ (Dávání jmen bylo výsadou)

„The importance of names is not a matter of fancy but of **divine purpose**“ (Důležitost jmen není otázkou vlastního zalíbení, ale spíše posvátného důvodu)

(Dílo The Illustrated Bible Dictionary, sv. 1, s. 572)

Odborné publikace jasně definují **důležitost jmen v židovském prostředí** (ve kterém byla Bible psána) **jako zcela zásadní**. Jméno nebylo pouhým označením dané osoby odlišující ji od jiných. **Často v sobě zahrnovalo charakter, vlastnosti, skutky a podstatu** toho, s kým bylo svázáno. Všimněme si jen několika příkladů v tabulce 9.

Tabulka 9

Význam některých hebrejských jmen v SZ	
Abraham	Otec množství, (heb. 'Av-ra·ham')
Esau	Chlupatý, (heb. 'E·saw')
Josef	Kéž Jah přidá (zvýší); (heb. Jó·sef')
Izák	Smích, (heb. Jic·chaq')
Šalomoun	Pokojný

Všechna jména v tabulce 9 dostaly dotyčné osoby podle **jasně daného významu**:

Abraham: „Aniž více slouti bude jméno tvé Abram, ale bude jméno tvé Abraham; nebo **otcem mnohých národů učinil jsem tě.**“ (Genesis 17:5, KB)

Ezau: „Vyšel první: byl rezavý a celý **jakoby chlupatý kožíšek**, dali mu jméno Ezau.“ (Genesis 25:25, JB)

Josef: „Počala Ráchél, porodila syna a řekla: „**Bůh mě již zbavil potupy!**“ Nazvala proto své dítě Jóséf, myslíc si: „**Zase mi dá Jahve syna!**““ (Genesis 30:23,24, Šr)

Izák: „A Abráhám padl na svou tvář a **zasmál se** a řekl ve svém srdci: Zda se stoletému bude co rodit? A bude-li rodit Sára devadesátiletá!“ ... „A Bůh řekl: **Zajisté dochází k tomu, že ti Sára, tvá žena, porodí syna, a jeho jméno nazveš Isák**“ (Genesis 17:17,19, Pav)

Šalomoun: „Hle, narodí se ti syn. On bude **mužem odpočinutí**. Jemu dám **odpočinek** od všech jeho okolních nepřátel. **Vždyť se bude jmenovat Šalomoun. V jeho dnech dám na Izrael pokoj a klid.**“ (1. Paralipomenon 22:9, ČSP)

Na závěr problematiky pojmenování je důležité odpovědět si na 2 hlavní otázky, které vytyčila tato diplomová práce. Změnil by se smysl původního textu, kdyby se jména z tabulky 9 v Bibli neobjevila? A snížila by se kvalita čtenářského zážitku? **Nepochybně ano, protože tato**

jména byla dána při narození záměrně a s popisným účelem. Kdyby byla vyškrtuta z biblického textu nebo nahrazena slovy SYN či MUŽ, význam textu by nebyl úplný. Tento precedens mějme na paměti při dalším čtení této kapitoly.

4.3. Biblické tituly vztažené na Boha

V Bibli najdeme v SZ i NZ **více jak 30 titulů**, které jsou výlučně spojeny s postavou Boha. V tabulce 10 uvádím nejčastější pojmenování a jejich výskyt v biblickém textu.

Tabulka 10

Biblické tituly¹⁸ vztahující se na Boha	
JHVH	6 973
Bůh	2 605
Všemohoucí	48
Pán	40
Původce	25
Otec	7
Stvořitel	7
Prastarý na dny	3
Vznešený Učitel	2

Všechny použité české překlady uvádějí tituly uvedené v tabulce 3, ale nahrazují JHVH, které se objevuje nejčastěji a neporovnatelně vícekrát než všechny ostatní tituly. Samozřejmě s výjimkou již uvedených překladů (PNS, JB a Šr).

¹⁸ Z uvedených titulů v Tabulce 10 se v Markově evangeliu vyskytuje Bůh a Otec.

O rozdílu mezi titulem Bůh a osobním jménem JHVH se v díle *The Imperial Bible - Dictionary* z roku 1874 pod heslem „Jehovah“ píše:

„It is everywhere a proper name, denoting the personal God and him only; whereas Elohim partakes more of the character of a common noun.“

(Všude je Jehova míněno jako osobní jméno, odkazující pouze na Boží osobnost; zatímco Elohim nese myšlenku spíše obecného pojmenování než zdůraznění charakteru.)

Opět se vraťme ke kvalitě čtenářského zážitku. **Jestliže je v Bibli osoba Boha označena více než 30 popisnými tituly a pouze jedním osobním jménem, je čtenář prokazatelně ochuzen o prožitek z textu, je-li toto jméno nahrazeno dalším popisným titulem.**

4.4. Význam JHVH

Tetragrammaton, do češtiny transliterovaný v podobě čtyř písmen **JHVH**, je kauzativním¹⁹ tvarem hebrejského slovesa *ha-wah'* (stát se) v imperfektu²⁰. Je tedy **nositelem trvajících děje, probíhající činnosti**. Může mít význam „**Působí, že se stane**“ (Překlad nového světa, s. 1561) nebo „**býti**“, „**způsobiti, aby bylo**“ = stvořiti (Biblický slovník Adolfa Novotného, heslo Bůh).

Text **Exodus 3:13, 14** uvádí o významu Božího jména bližší informace. Na Mojžíšovu otázku, jak se jmenuje Bůh, je tam napsáno následující (viz tabulka 11).

---

¹⁹ Slovesa, která **vyjadřují působení následek**, jenž se nazývá jako děj popsateľný slovesem. Kauzativní slovesa jsou slovesa **vyjadřující vztah mezi dvěma na sebe navazujícími ději** nebo skutečnostmi, z nichž druhý děj (skutečnost) je následek děje prvního. Jejich sémantický obsah je „**způsobit, aby se něco stalo s někým/něčím**“.

²⁰ V hebrejštině vyjadřuje imperfektum u sloves **neukončený děj** na rozdíl od perfekta.

Tabulka 11

Exodus 3:14 v českých překladech	
Bible olomoucká	„Jsem jenž jsem“
Bible boskovická	„Jsem jenž jsem“
Bible tábořská	„Jsem jenž jsem“
Bible Padeřova	„Já jsem, kdo jsem“
Bible pražská	„Já jsem, kdo jsem“
Bible Melantrichova	„Já jsem, kterýž jsem“
Bible kralická	„JSEM, KTERÝŽ JSEM.“
Hejčlův překlad	„Já jsem ten, který jsem.“
Šrámkův překlad	„Jsem ten, který jest!“
Jeruzalémská bible	„Já jsem ten, který jsem.“
Katolický liturgický překlad	„Jsem, který jsem!“
Ekumenický překlad	„JSEM, KTERÝ JSEM“
Studijní překlad Miloše Pavlíka	„Jsem, kým Jsem“
Překlad nového světa	„PROKÁŽI SE BÝT TÍM, ČÍM SE PROKÁŽI BÝT.“
Český rabínský překlad	„Budu ten, který budu Věčný.“
Český studijní překlad	„JSEM, KTERÝ JSEM.“
Bible 21	"Jsem, který jsem."

Překlady Pav, Eku, ČSP, PNS a B21 připojují k uvedenému verši ještě poznámku pod čarou:

„PROKÁŽI SE BÝT TÍM, ČÍM SE PROKÁŽI BÝT.“ Heb. אֶהְיֶה אֲשֶׁר אֶהְיֶה (*'Eh-jeh' 'Ašer' 'Eh-jeh'*), označení, které si dal sám Bůh; Leeser „**BUDU TÍM, ČÍM BUDU**“; Rotherham „**Stanu se, čím chci**“. Řec. *E-go' ei-mi ho on*, „**Jsem Jsoucí**“ nebo „**Jsem ten, který existuje**“; lat. *e'go sum qui sum*, „**Jsem, kdo jsem**“. Výraz *'Eh-jeh'* pochází z heb. slovesa *ha-jah'*, „stát se; prokázat se být“. Tvar *'eh-jeh'* je imperfektum v první osobě j. č. a znamená „**stanu se**“, nebo „**prokáži se být**“. Nejde zde o Boží existenci jako takovou, ale o to, čím se Bůh chce stát ve vztahu k druhým. Srovnej 1Mo 2:4, ppč. „Jehova“, kde se v Božím jménu objevuje příbuzné, ale odlišné heb. sloveso *ha-wah'*.

(PNS, poznámka pod čarou)

Markovo evangelium v českých překladech Bible

LXX (Septuaginta): *Já jsem Jsoucí / ten jsoucí*

(ČSP, poznámka pod čarou)

Nebo „**Budu**“, jako ve v. Ex.3:12, také „**Stávám** (n. „**Budu stávat**“) **se**“, jako poněkud jiné podobné sloveso, viz Neh. 6:6.

(Pav, poznámka pod čarou)

Hebr. JHVH je odvozeno ze stejného kořene jako **JSEM** (ehje); znamená zřejmě **Jsoucí, Způsobující bytí**

(B21, poznámka pod čarou)

Jiní překládají: „**Budu, který budu**“ s výhledem na konečné Hospodinovo vítězství. Spíše však jde o to ujistit lid bezprostřední Hospodinovou přítomností a jeho pohotovostí k pomoci. Jméno **Jahve** (jež nahrazujeme českým Hospodin) vždycky připomínalo Izraeli Boha **blízkého, Spasitele**.“

(Eku, poznámka pod čarou)

Exodus 3:14 ukazuje jasně, že JHVH v sobě obsahuje ujištění o činnosti, záchraně, o schopnosti Boha jednat ve prospěch svého lidu a možnosti stát se kýmkoli pro uskutečnění svého záměru.

Komentář J. A. Motyera v publikaci Eerdmans' Handbook to the Bible k tomu doplňuje:

„**Much is lost** in Bible reading if we forget to look beyond the substitute word for the personal, intimate name of God himself.“

Hodně ztratíme při čtení Bible, když se zapomeneme podívat za náhražky Božího jména na Boží osobnost, důvěrné Boží vlastní jméno.

(J. A. Motyer. Eerdmans' Handbook to the Bible, v rámečku The Names of Gods, s. 157)

Markovo evangelium v českých překladech Bible

Autor dále připomíná, že výrazy *El*, *Elohim* a *Adon* plní v textu funkci titulu a postavení, kdežto JHVH slouží jako rozpoznávací osobní jméno, které odlišuje Boha Bible od všech ostatních bohů, o kterých je v Bibli zmínka. Dále zdůrazňuje, že v biblickém pojetí je jméno spojeno s charakterem a že **v kontextu vyjití z Egypta byl v knize Exodus Izraelitům připomenut význam tohoto jména záměrně, protože jim poskytoval důvěru v záchranu.** Nešlo tedy o pouhé pojmenování, tak jak chápeme význam jména dnes v českém prostředí. Viz Slovník spisovného jazyka českého, heslo: Jméno, význam č. 1).

Z textu Exodus 3:14 a komentářů k němu připojených je opět jasné, že bez znalosti JHVH není čtenářský zážitek úplný a smysl původního textu zaniká. **V celé Bibli včetně Markova evangelia je osoba Boha vyzdvihována jako neomezená v moci a jako Zachránce lidí, jehož důvěryhodnost je obsažena ve významu JHVH.**

4.5. Důvody pro zachování JHVH v překladech Bible

Jak už bylo uvedeno, osobní jméno hraje v židovském prostředí významnou roli, titulů popisujících Boha jsou v Bibli desítky a samotný význam JHVH je výlučně spjat s charakterem a možnostmi osoby, kterou zastupuje. To všechno tvoří ucelený koncept důkazů pro zachování JHVH v překladech biblického textu.

Rozsáhleji se tomuto tématu věnuje John W. Davis v publikaci *The Chinese Recorder and Missionary Journal* (svazek VII, Šanghaj, 1876). Rozebírá tři překladatelské možnosti, jak se postavit k práci s JHVH.

Zaprvé: **uvést JHVH pouze na vybraných místech a jinde ho nahradit.** Tuto možnost ale označuje za „inconsistent“ (nedůslednou, rozpornou) a připojuje otázku, kdo a podle jakého klíče rozhodne, kde se JHVH vyskytne, a kde ne? Tento postup se volí i v našem překladatelském prostředí, například u *Bible 21, Ekumenického překladu, Studijního překladu Miloše Pavlíka* nebo *Bible kralické*, kde se v poznámkách pod čarou nebo v předmluvě uvádí, že JHVH do Bible patří, ale z důvodu překladatelské zvyklosti je vynecháno.

Zadruhé: **JHVH nahrazovat vždy a vůbec ho nezmiňovat.** K tomu ale autor dodává: „*To adopt it would be to do violence in many cases to the plain meaning of the original.*“ (Takový postup by byl v mnoha směrech zločinem proti jasnému smyslu originálního textu.) A připojuje literární srovnání s Shakespearovou hrou Hamlet, ve které by o Hamletovi nebyla jediná

zmínka. Podobnou literární nadsázku v českém prostředí známe z pera divadla Jára Cimrmana²¹. Argumentaci Davis zakončuje termínem z právního prostředí „*the onus probandi rests upon him*“ – tedy, že důkazní břemeno by v tomto případě spočívalo na překladatelích, kteří by museli po odborné stránce dokazovat, proč JHVH vynechali. Je potřeba na tomto místě zmínit, že především starší české překlady vycházely výhradně z opisů Septuaginty a Vulgáty, které už JHVH nahrazovaly opisnými slovy jako je Kyrios (Pán).

Zatřetí: **JHVH uvádět všude, kde se vyskytuje**. Davis to pokládá za jedinou možnost pro zachování původního smyslu biblického textu. Tento postup volí v českém jazykovém prostředí překlady *Jeruzalémská bible*, *Překlad nového světa* a *Šrámkův SZ*.

Úvod k biblickému překladu *The Emphasized Bible* od J. B. Rotherhama na stranách 22 až 29 obhajuje použití JHVH a doslova píše: „***Its suppression was a mistake.***“ (Potlačení JHVH je chybou – v překladatelském smyslu slova.)

Dalším dokladem, proč je nezbytné pro zachování smyslu biblického textu jméno uvádět, je předmluva k 86. žalmu od Andrew A. Bonara v díle *Christ and His Church in the Book of Psalms* (s. 256).

„*There was much, very much of God's peculiar character, his glorious name, brought to view in the close of the last Psalm. This may account for its being followed by another, „A Prayer of David“, almost equally full of the character of Jehovah. **The key-note of this Psalm is Jehovah's name.***“

„Bylo pojednáno hodně, opravdu hodně o Boží vlastní povaze, o jeho slavném jménu, v závěru předchozího žalmu. To může být důvod, proč následující žalm sleduje stejnou myšlenku, „Davidova modlitba“ téměř soustavně hovoří o charakteru Jehovy. Hlavním tématem tohoto žalmu je Jehovovo jméno.“

Porovnejme pro ilustraci v českých překladech Žalm 83:18, ve kterém je jasně patrná důležitost použití JHVH (viz tabulka 12).

---

²¹ „*Přímo husarským kouskem, o němž se v divadelních kruzích dlouho mluvilo, bylo jeho uvedení Shakespeara Hamleta bez Hamleta.*“ (úryvek ze hry Záskok, Divadlo Jára Cimrmana)

Tabulka 12

Žalm 83:18 (19) v českých překladech	
Bible olomoucká	„Aby poznali, že jest tobě jméno Hospodin .“
Bible boskovická	„Aby lidé poznali, že jméno tobě Hospodin .“
Bible tábořská	„Ať poznají, že jméno tobě Hospodin “
Bible Padeřova	„Ať poznají, že jméno tobě Pán “
Bible pražská	„Ať poznají, že jméno tobě Hospodin “
Bible Melantrichova	„Ať poznají, že jest jméno tobě Pán .“
Bible kralická	„A tak ať poznají, že ty, kterýž sám jméno máš Hospodin .“
Hejčlův překlad SZ	„Ať poznají, že je tvé jméno Hospodin .“
Šrámkův překlad	„Ať poznají, že ty, jehož jméno jest Jahve .“
Ekumenický překlad	„Ať poznají, že ty jediný, jenž Hospodin máš jméno.“
Liturgický překlad	„Nechť poznají, že tvé jméno je Hospodin .“
Překlad NS	„Aby lidé poznali, že ty, jehož jméno je Jehova .“
Pavlíkův studijní překlad	„A necht' vědí, že ty - tvé jméno je Hospodin .“
Slovo na cestu	„Ty jsi jediný Bůh a Pán lidí.“
Jeruzalémská bible	„A ať to zvedí: jen ty neseš jméno Jahve .“
Český studijní překlad	„Ať pochopí, že ty, jehož jméno je Hospodin .“
Bible 21	„Aby poznali, že ty jediný, který máš jméno Hospodin .“

4.6. JHVH a jeho rozšířenost v Ježíšově době

Vzhledem k chybějícím originálům Křesťanských řeckých písem dnes nemůžeme stoprocentně doložit, že Ježíš a jeho učedníci JHVH používali a že ho pisatelé NZ zanesli do svých spisů. Máme však dostatek důkazních materiálů, že během 1. století n. l. a ve staletích před Kristem se JHVH běžně objevoval rukopisech SZ i v běžné korespondenci.

Minimálně ještě ve 2. polovině 5. století př. n. l., kdy byla sepsána poslední kniha Hebrejsko-aramejských Písem – **Malachiáš** –, se tetragrammaton užívalo. V této knize ho pisatel zapsal hned na 48 místech.

Používání Božího jména v běžné korespondenci dokládají nebiblické hebrejské texty, ke kterým patří tzv. **Dopisy z Lakiše**^{22,23,24}. Hojně se v nich objevuje tetragramaton, což svědčí o tom, že v předexilní době (před 6. stoletím př. n. l.) se na území Izraele Boží jméno používalo.

Na dnešním nejzachovalejším rukopise Septuaginty pod názvem **P. Fouad Inv. č. 266**^{25,26}, který obsahuje část 5. Mojžíšovy se tetragramaton uvádí několikrát. Tento zlomek papýru je datován **do 1. století př. n. l.**

Této třetí důkazní linii, odkazující se na tzv. svitky od Mrtvého moře nalezené v Kumránu, se věnuje v článku *The Tetragram and the New Testament* uveřejněném v časopise *Journal of Biblical Literature* také George Howard (George Howard. *Journal of Biblical Literature*. Vol. 96, No. 1 (Mar., 1977), pp. 63-83). Odkazuje se na již zmíněný papýrus P. Fouad Inv. č. 266 a na P. Ryl. Gk. 458 obsahující spis proroka Habakuka, ve kterých se JHVH objevuje. Z toho činí závěr: „**From these findings we can now say with almost absolute certainty that the divine name ... was not rendered by kupios in the pre-Christian Greek Bible as so often as been thought.**“ (Z těchto nálezů můžeme nyní s téměř absolutní jistotou, že božské jméno nebylo nahrazováno titulem kupios v předkřesťanské řecké Bibli, jak se často tvrdí.) Dokazuje, že s největší pravděpodobností pisatelé NZ JHVH používali, tak jak to v té době bylo běžné (str. 77). Podle Howarda si ještě v 1. století mohli čtenáři Písem přečíst „Jehova řekl mému Pánu“, zatímco ve 2. století už četli „Pán řekl Pánu“. Zároveň dodává: „**The removal of the Tetragram must have created considerable ambiguity**“ (Odstranění JHVH nutně muselo vytvořit velkou nejasnost; tj. dvojznačnost, dvojsmysl). Srovnej Marek 12:36, Matouš 22:44, Lukáš 20:42.

---

²² Ojuncacral Tuja. *Lakišské dopisy a poselství Starého Zákona*. Praha. 2010.

²³ WATCHTOWER BIBLE AND TRACT SOCIETY OF NEW YORK, INC. International Bible Students Association. *Hlubší pochopení Písma*. New York. 1998.

²⁴ WATCHTOWER BIBLE AND TRACT SOCIETY OF NEW YORK, INC. International Bible Students Association. „*CELÉ PÍSMO JE INSPIROVÁNO BOHEM A PROSPĚŠNÉ*“. New York. 1992.

²⁵ WATCHTOWER BIBLE AND TRACT SOCIETY OF NEW YORK, INC. International Bible Students Association. „*CELÉ PÍSMO JE INSPIROVÁNO BOHEM A PROSPĚŠNÉ*“. New York. 1992.

²⁶ WATCHTOWER BIBLE AND TRACT SOCIETY OF NEW YORK, INC. International Bible Students Association. *Hlubší pochopení Písma*. New York. 1998.

Markovo evangelium v českých překladech Bible

Dále také P. Kahle v knize *The Cairo Geniza* (Oxford, 1959, s. 171, 172) dokládá, že JHVH bylo v Septuagintě a křesťané ho tak běžně citovali a používali. Podobně o tetragammatu píše i Waddell v díle *The tetragrammaton in LXX*, W. D. Waddell, JTS, vol. XLV, Oxford, 1944, pp 158-61.

V polovině 3. století n. l. sestavil řecký učitel a teolog Órigenés své dílo pod názvem *Hexapla*²⁷ (doslova „šesterá“). Je v něm uveden text Hebrejských písem rozdělený do 6 sloupců (hebrejský text, fonetický přepis do řečtiny, Aquilův řecký překlad, Symmachův řecký překlad, Septuaginta a Theodotiónův řecký překlad). **Ve sloupci Aquilova a Symmachova překladu i v Septuagintě se objevuje JHVH.** Uveden je také v podobě hebrejských písmen. Tedy ještě v průběhu 3. století n. l. (200 let po smrti Ježíše a pisatelů NZ) se JHVH v raných překladech běžně užívalo.

Na základě archeologických důkazů a dochovaných rukopisů je tedy možné dojít k závěru, že pisatelé NZ používali JHVH v běžné komunikaci a také ve svých spisech.

---

²⁷ F. Filed. Origen Hexalpa. In: Origen Hexalpa. Archive.org. 2006-09-06. Dostupné také z: <https://archive.org/details/origenhexapla02unknuoft>

4.7. JHVH obsažené v NZ (kniha Zjevení a osobní jména)

Tento oddíl dokládá, že v NZ včetně Markova evangelia se JHVH ve zkrácené formě nebo obsažené v osobních jménech lidí objevuje.

a. Výraz „Halelujah“

V knize Zjevení Janovo 19:1, 3, 4 a 6 se objevuje výraz „haleluja“, řecky **ἀλληλουϊά** (Hal·le·lou·i·a'). V tabulce 13 vidíme porovnání textů ze Zjevení Janova v českých překladech. Všechny bez výjimky uvádějí zkrácenou podobu JHVH v různých formách oslavného Hal·le·lou·i·a'.

Tabulka 13

Hal·le·lou·i·a' v českých překladech	
Bible olomoucká	Alleluya
Bible boskovická	Allelina
Bible Padeřova	Alleluia
Bible pražská	Alleluya
Bible Melantrichova	Hlleluia
Dlabačův NZ	Alleluya
Bible kralická	Halelujah
Žilkův překlad	Halleluja
Překlad Sýkora–Hejčl	Alleluja
Překlad R. Cola	Aleluja
Škrabalův překlad	Aleluja
Překlad Petřů	Aleluja
Ekumenický překlad	Haleluja
Liturgický překlad	Aleluja
Překlad NS	Chvalte Jah
Pavlíkův studijní překlad	HALLÉLÚJA
Slovo na cestu	Haleluja
Český studijní překlad	haleluja
Bible 21	haleluja

b. Osobní jména

Navíc, v Markově evangeliu se píše o lidech se **jmény, ve kterých je také zkrácená forma Božího jména**. Jedná se o jména:

- **Ježíš** (řecky Ἰησοῦς; odpovídá hebrejskému jménu Hóšea nebo Jehošua
– význam jména: Jehova je záchrana),
- **Jan** (řecky Ἰωάννης; odpovídá hebrejskému jménu *Jó·cha·nan'*
– význam jména: Jehova projevil přízeň; Jehova byl milostivý,
- **Josef** (řecky Ἰωσήφ [Ióséf]
– význam jména: kéž Jah přidá (zvýší); Jah přidal (zvýšil),
- **Matouš** (zkrácená forma hebrejského jména Mattitjáš)
– Význam jména: dar od Jehovy.

Všechny zkoumané překlady nechávají v textu výše uvedená osobní jména a nenahrazují je, přestože v sobě mají zkrácenou formu JHVH.

Dílo *The Illustrated Bible Dictionary* (svazek 1, strana 572) k pojmu „jméno“ píše:

„The majority of hebrews names are composed of the name of God.“ (Většina hebrejských jmen v sobě obsahuje Boží jméno.)

V Bibli (především v SZ) se setkáme se jmény jako Jeberekjáš, Jedidjáš, Jehoadda, Jehoaddin, Jehoachaz, Jehocadak, Jehochanan, Jehojada, Jehojakim, Jehojakin, Jehojarib a desítky další, které jsou významově svázané s tetragrammatem.

c. Jména jiných bohů

Ve Skutcích apoštolů 14:12 se popisuje situace, kdy obyvatelé města Lystra chválili apoštola Pavla a Barnabáše za uzdravení chromého muže a oslovovali je jmény řeckých bohů. Všechny české překlady nechávají těmto božstvům jejich osobní jména a nenahrazují je tituly. Viz tabulka 14 s českými překlady.

Tabulka 14

Skutky apoštolů 14:12 v českých překladech	
Bible olomoucká	Yous, Merkur
Bible boskovická	low, Merkurius
Bible tábořská	Yow, Merkurius
Bible Padeřova	Jupiter, Merkur
Bible pražská	Jupiter, Merkuriáš
Bible Melantrichova	Jupiter, Merkuriáš
Dlabačův NZ	Jupiter, Merkuriáš
Bible kralická	Jupiter, Merkuriáš
Žilkův překlad	Zeus, Hermes
Překlad Sýkora–Hejčl	Jupiter, Merkur
Překlad R. Cola	Jupiter, Merkur
Škrabalův překlad	Zeus, Hermes
Překlad Petřů	Zeus, Hermes
Ekumenický překlad	Zeus, Hermes
Liturgický překlad	Zeus, Hermes
Překlad NS	Zeus, Hermes
Pavlíkův studijní překlad	Zeus, Hermes
Slovo na cestu	Zeus, Hermes
Jeruzalémská bible	Zeus, Hermes
Český studijní překlad	Zeus, Hermes
Bible 21	Zeus, Hermes

d. Obsahová část NZ

Neměli bychom přehlédnout ani **obsahovou stránku** NZ. Na několika místech se dočteme, že znalost JHVH je pro pochopení kontextu NZ zcela zásadní. Níže srovnáme několik textů:

- „Otče náš, kterýž jsi v nebesích, **posvěť se jméno tvé.**“ (Matouš 6:9, KB),
- „**Oznámil jsem jméno** tvé lidem“ (Jan 17:6, KB),
- „**Uvedl jsem jim ve známost tvé jméno** a ve známost je uvedu“ (Jan 17:26, Pav),
- „Každý, kdo by **vzýval Pánovo jméno**, bude zachráněn.“ (Římanům 10:13, ČSP).

Můžeme tedy tento oddíl nazvaný „JHVH v Novém zákoně“ uzavřít a shrnout do několika bodů. Opět mějme na mysli zachování původního smyslu a kvalitu čtenářského zážitku. Všechny citované české překlady správně nechaly v biblickém záznamu zkrácenou formu JHVH v podobě Hal·le·lou·i·a' v knize Zjevení Janovo. Bez výjimky také uvádějí osobní jména v Markově evangeliu jako Jan, Ježíš, Josef a Matouš obsahující zkrácenou formu JHVH. Ve Skutcích apoštolů všechny překlady zmiňují osobní jména řeckých bohů. To všechno přispívá k pečlivému zachování myšlenek původního textu, a čtenář tak není ochuzen o srozumitelnost a čtivost biblické zprávy.

4.8. Práce českých překladů s JHVH

V rámci uvedených překladů se práce s JHWH liší. Ve většině je ovšem shoda v nahrazení tetragrammata v SZ a jeho vynechávání v NZ. Viz tabulky 15 a 16.

Tabulka 15

Práce s JHVH v hebrejsko-aramejské části Písem	
Bible olomoucká	Bůh, Hospodin
Bible boskovická	Bůh, Hospodin
Bible tábořská	Bůh, Hospodin
Bible Padeřova	Hospodin
Bible pražská	Hospodin
Bible Melantrichova	Pán
Bible kralická	Hospodin
Bible svatováclavská	Pán
Hejčlův překlad	Pán, Hospodin
Šrámkův překlad	Jahve
Ekumenický překlad ²⁸	Hospodin
Liturgický překlad	Hospodin
Překlad NS ²⁹	Jehova
Pavlíkův studijní překlad	Hospodin
Slovo na cestu	Hospodin, Pán, Bůh
Jeruzalémská bible	Jahve
Český studijní překlad	Hospodin
Bible 21 ³⁰	Hospodin

²⁸ **Poznámka pod čarou ke 2. Mojžíšově 3:13:** Jméno Jahve (jež nahrazujeme českým Hospodin) vždycky připomínalo Izraeli Boha blízkého, Spasitele

²⁹ **Předmluva k překladu NS:** Nejvýznačnějším rysem tohoto překladu je tedy navrácení Božího jména na jeho řádné místo v českém textu. Byl použit obecně uznávaný český tvar „Jehova“, a to 6 973krát v Hebrejských písmech a 237krát v Křesťanských řeckých písmech.

³⁰ **Předmluva k Bibli 21:** Boží jméno *JHVH* v překladu nahrazujeme titulem Hospodin, jak je to v českých biblických překladech již po staletí zavedeno. Tímto archaičtějším synonymem slova

Tabulka 16

Práce S JHVH v řecké části Písem	
Bible olomoucká	Hospodin, Bůh
Bible boskovická	Pán, Bůh
Bible tábořská	Pán, Bůh
Bible Padeřova	Pán, Bůh
Bible pražská	Pán
Bible Melantrichova	Pán
Dlabačův NZ	Pán
Bible kralická	Pán
Bible svatováclavská	Pán
Překlad Sýkora–Hejčl	Hospodin, Pán
Překlad R. Cola	Hospodin, Pán
Žilkův překlad	Pán
Škrabalův překlad	Pán
Překlad Petřů	Hospodin, Pán
Ekumenický překlad	Hospodin, Pán
Liturgický překlad	Hospodin, Pán
Překlad NS	Jehova
Pavlíkův studijní překlad	PÁN
Slovo na cestu	Bůh, Pán
Jeruzalémská bible	Pán
Český studijní překlad	Pán
Bible 21	Hospodin

„Pán“ nám čeština umožňuje reflektovat starodávnou praxi židovské zbožnosti, kdy se Boží jméno z úcty k němu nevyslovuje a při čtení je nahrazováno hebrejským *Adonaj*, tj. Pán, Panovník

4.9. Citace z Hebrejských písem v Markově evangeliu

V Markově evangeliu se objevuje celkem 10 pasáží, v nichž se cituje z Hebrejských písem. V této práci je záměrně vybráno pět z nich, ve kterých je zmínka o Bohu a kde bylo tetragrammaton v pozdějších rukopisech nahrazeno titulem **Pán** (Kyrios) na místech, kde se s největší pravděpodobností v originálech tetragrammaton nacházelo. To se v mnoha případech jeví jako problematické, protože v Křesťanských řeckých Písmech se toto označení vztahuje jak na Krista (srovnej Matouš 7:21, Jan 4:11, Marek 16:19, Filipánům 2:11, tak na jeho Otce (srovnej Matouš 11:25, Zjevení 6:10). Čtenář tedy může být zmaten, o koho jde.

I. citát

Citace z Izajáše 40:3: „*Hlas volá v pustině: Připravte cestu **Hospodinovu** (JHWH), napřimte v pustině silnici pro našeho **Boha!***“ (ČSP)

Marek 1:3 „*Hlas volajícího v pustině: Připravte **Pánovu** (Kyrios) cestu, vyrovnávejte jeho stezky.*“ (ČSP)

V tabulce 17 je vidět, jak s textem Marek 1:3 pracují české překlady.

Tabulka 17

Marek 1:3 v českých překladech	
Bible olomoucká	„ <i>Hlas volajícího na pusti: Zposobte cestu hospodinovu</i> “
Bible boskovická	„ <i>Hlas volajícího na pusti: Připravte cestu pána</i> “
Bible tábořská	„ <i>Hlas volajícího na pusti: Připravte cestu pána</i> “
Bible Padeřova	„ <i>Hlas volajícího na pusti: Připravte cestu páně</i> “
Bible pražská	„ <i>Hlas volajícího na pusti: Připravte cestu panie</i> “
Bible Melantrichova	„ <i>Hlas volajícího na pusti: Připravte cestu Pánie</i> “
Dlabačův NZ	„ <i>Hlas volajícího na pusti: Připravte cestu páně</i> “
Bible kralická	„ <i>Hlas volajícího na poušti: Připravujte cestu Páně</i> “
Bible svatováclavská	„ <i>Hlas volajícího na poušti: Připravujte cestu Páně</i> “
Překlad Sýkora–Hejčl	„ <i>Hlas volajícího na poušti: „Připravte cestu Páně“</i> “
Překlad R. Cola	„ <i>„Hlas volajícího na poušti: „Připravte cestu Páně“</i> “
Žilkův překlad	„ <i>hlas volajícího na poušti: „Připravte cestu Páně“</i> “
Škrabalův překlad	„ <i>Hlas volajícího na poušti: Připravte cestu Páně</i> “

Markovo evangelium v českých překladech Bible

Překlad Petřů	„Hlas volajícího na poušti: Připravte cestu Pánu “
Ekumenický překlad	„Hlas volajícího na poušti: Připravte cestu Páně “
Liturgický překlad	„Hlas volajícího na poušti: Připravte cestu Pánu “
Překlad NS	„Někdo volá v pustině: „Připravte Jehovovu cestu““
Pavlíkův studijní překlad	„Hlas volajícího v pustině: Připravte cestu PÁNĚ “
Slovo na cestu	„V době duchovně pusté bude volat: „Přichází k vám Bůh! ““
Jeruzalémská bible	„Hlas volajícího na poušti: Připravte cestu Páně “
Český studijní překlad	„Hlas volajícího v pustině: Připravte Pánovu cestu“
Bible 21	„Hlas volajícího na poušti: Připravte cestu pro Pána! “

Jak je z tabulky 17 vidět, rozhodla se většina překladů pro český ekvivalent k řeckému Kyrios – tedy Pán. Z kontextu 1. kapitoly ale není zřejmé, zda jde o Ježíše nebo o JHVH. K tomu je potřeba dohledat původní verš u Izajáše. Z pohledu zachování smyslu a srozumitelnosti se tedy jeví jako spolehlivé překlady PNS, SNC a případně Pavlíkův překlad, který píše titul PÁN s velkými písmeny. U překladu Olomoucké bible je problém s výrazem Hospodin, protože je ve verši Marek 16:19 v témže překladu zároveň vztažen i na Ježíše („A *hospodin Ježíš, když jest jim vymluvil vzat jest na nebesa*“). Z toho důvodu nestačí ve verši 1:3 uvést „*Zposobte cestu hospodinovu*“, protože není srozumitelné, o kterém Hospodinu se vlastně mluví. Bylo by tedy lepší uvést verš například „*Zposobte cestu Boha hospodina*“. Stejný problém je u Bible olomoucké také ve verších Marek 11:9, 10; 12:10, 11, 29, 30, 36.

II. Citát

Žalm 118:25, 26 „*Žehnán buď, kdo přichází v **Jahvově jménu!** Žehnáme vám z **Jahvova chrámu.**“ (Šr)*

Marek 11:9, 10 „*Požehnaný, jenž přichází ve **jménu Páně** (Kyrios)! Buď požehnáno přicházející království našeho otce Davida! Hosanna na výsostech!*“ (Col)

Markovo evangelium v českých překladech Bible

V tabulce 18 porovnejme práci českých překladů.

Tabulka 18

Marek 11:9, 10 v českých překladech	
Bible olomoucká	„Požehnaný, jenž přichází ve jménu hospodinovu .“
Bible boskovická	„Požehnaný, jenž přišel ve jménu božiem .“
Bible táboorská	„Požehnaný, jenž přišel ve jménu božiem .“
Bible Padeřova	„Požehnaný, jenž přišel ve jménu páně .“
Bible pražská	„Požehnaný, jenž se béře ve jménu božie .“
Bible Melantrichova	„Požehnaný, který se béře ve jménu Božím .“
Dlabačův NZ	„Požehnaný, jenž se béře ve jménu božie .“
Bible kralická	„Požehnaný, kterýž se béře ve jménu Páně .“
Překlad Sýkora–Hejčl	„Požehnaný, jenž se béře ve jménu Páně! “
Překlad R. Cola	„Požehnaný, jenž přichází ve jménu Páně! “
Žilkův překlad	„Ti, kteří šli napřed, i ti, kteří následovali, volali: „Hosanna!“ (výraz Kyrios úplně vypouští)
Škrabalův překlad	„Požehnaný, který přichází ve jménu Páně! “
Překlad Petru	„Požehnaný, který přichází ve jménu Páně! “
Ekumenický překlad	„Požehnaný, který přichází ve jménu Hospodinově “
Liturgický překlad	„Požehnaný, který přichází ve jménu Páně! “
Překlad NS	„Požehnaný je ten, kdo přichází v Jehovově jménu!“
Pavlíkův studijní překlad	„Požehnán budiž ten, jenž přichází ve jménu PÁNĚ! “
Slovo na cestu	„Jde v Božím jménu! Ať žije Davidovo království!“
Jeruzalémská bible	„Požehnaný, jenž přichází ve jménu Páně! “
Český studijní překlad	„Požehnaný, který přichází ve jménu Pána! “
Bible 21	„Požehnaný, jenž přichází v Hospodinově jménu!““

Jelikož je Marek 11:9 a 10 založen na citaci ze Žalmu, kde se objevuje JHVH, tak opět může působit zavádějícím dojmem uplatnění výrazu Pán (Kyrios). Srozumitelně působí překlady Bosk, Tab, Praž, Mel, Dlab, Eku, PNS a B21. Z těchto překladů lze jasněji poznat, kdo se skrývá za titulem Kyrios.

III. Citát

Žalm 118:22, 23 „Kámen, jež budovatelé zavrhlí, se stal hlavou nároží; toto nastalo z blízkosti **Hospodinovy** (JHWH); je to divuplné v našich očích.“ (Pav)

Marek 12:10, 11 „Což jste ani nečtli toto Písmo: ‚Kámen, kterým stavitelé pohrdli, ten se stal kamenem úhelným. Od **Pána** (Kyrios) se jím stal, a v našich očích jest úžasem?‘“ (Ži)

Přirovnání o úhelném kameni ze Žalmu vztáhl Ježíš na sebe, a tak se v hebrejském textu i evangeliu setkáváme se dvěma osobami: Ježíš (úhelný kámen) a Bůh (JHWH). Opět je na místě tyto osoby od sebe odlišit. To, jak se to daří českým překladům je vidět v tabulce 19.

Tabulka 19

Marek 12:10, 11 v českých překladech	
Bible olomoucká	„Kámen kterýžto vložen navrch úhelný. Hospodinem jest se to stalo“
Bible boskovická	„Kámen, jenž zavrhlí stavitelé, ten učiněn v hlavu úhelný. Bohem jest se to stalo“
Bible tábořská	„Kámen, jenž zavrhlí stavitelé, ten učiněn úhelným. Bohem jest se to událo“
Bible Padeřova	„Kámen, který zavrhlí stavitelé, ten učiněn v hlavu úhelnou. Od pána stalo se to“
Bible pražská	„Kámen, který zavrhlí dělníci, ten vyzdvižen jest v svorník úhelný. Od hospodina stalo se to“
Bible Melantrichova	„Kámen, který zavrhlí, ten učiněn jest slávou úhelný. Od Pána stalo se to“
Dlabačův NZ	„Kámen, který zavrhlí dělníci, ten učiněn ve svorník úhelný. Od hospodina stalo se to“
Bible kralická	„Zdaliž jste písma toho nečtli? Kámen, kterýž zavrhlí stavitelé, ten učiněn jest hlavou úhlovou. Ode Pána stalo se toto, a jest divné před očima našima.“

Markovo evangelium v českých překladech Bible

Překlad Sýkora–Hejčl	„A nečetli jste Písma tohoto: ‚Kámen, který zavrhlí stavitelé, ten stal se kamenem úhelním. Od Pána stalo se to, a jest to podivné v očích našich?‘“
Překlad R. Cola	„Copak jste nečetli Písmo o tom: ‚Kámen, který zavrhlí stavitelé, stal se kamenem úhelným. Od Pána se to stalo a je to podivné v našich očích?‘“
Žilkův překlad	„Což jste ani nečetli toto Písmo: ‚Kámen, kterým stavitelé pohrdli, ten se stal kamenem úhelným. ‘ I usilovali se ho zmocniti, ale lekli se lidu. Pochopili totiž, že to podobenství mluvil proti nim. Ale nechali ho a odešli.‘“
Škrabalův překlad	„Nečetli jste také to Písmo: Kámen, který zavrhlí stavitelé, stal se kamenem úhelným? Pán to učinil a je to podivuhodné v našich očích?‘“
Překlad Petru	„Stalo se to řízením Hospodinovým , pro nás je to div divoucí? Rádi by se ho byli zmocnili, ale měli strach z lidu; poznali totiž, že tím podobenstvím mířil na ně. Nechali ho tedy a odešli.‘“
Ekumenický překlad	„Nečetli jste v Písmu slovo: ‚Kámen, který stavitelé zavrhlí, stal se kamenem úhelným; Hospodin to učinil a je to podivuhodné v našich očích?‘“
Liturgický překlad	„Copak jste nečetli toto místo v Písmu: ‚Kámen, který stavitelé zavrhlí, stal se kvádrem nárožním. Učinil to Pán a v našich očích je to podivuhodné?‘“
Překlad NS	„Nikdy jste nečetli tento [text] písma: ‚Kámen, který stavitelé zavrhlí, ten se stal nejvyšším úhelným kamenem. Stalo se to od Jehovy a je to obdivuhodné v našich očích?‘“
Pavlíkův studijní překlad	„Nečetli jste ani toto Písmo: Kámen, jež zamítli ti, kdo budovali, ten se stal hlavou nároží; ta je od PÁNA a je podivuhodná v našich očích?‘“
Slovo na cestu	„Vzpomeňte si, že v Bibli je psáno: ‚Kámen, kterým stavitelé opovrhli, se nakonec stal kamenem

Markovo evangelium v českých překladech Bible

	<i>nejdůležitějším – svorníkem klenby. Pán Bůh to tak učinil a my stojíme v údivu.““</i>
Jeruzalémská bible	<i>„A nečetli jste toto v Písmu: ‚Kámen, který odvrhli stavitelé, stal se kvádrem nárožním, je to dílo Páně, a je obdivuhodné v našich očích?‘“</i>
Český studijní překlad	<i>„Ani toto Písmo jste nečetli: ‚Kámen, který stavitelé po prozkoumání zavrhli, ten se stal hlavou úhlu. Od Pána se to stalo a je to podivuhodné v našich očích?‘“</i>
Bible 21	<i>„Nečetli jste snad Písmo? ‚Kámen staviteli zavržený stal se kamenem úhelným. Sám Hospodin to učinil a v našich očích je to div.““</i>

Překlady, ze kterých je jasné, že hybatelem děje se stává Bůh, jsou: Bosk, Tab, Praž, Dlab, Pe, Eku, PNS, SNC a B21. Žilkův překlad slovo Kyrios opět vynechává a Pavlíkův studijní překlad používá PÁN.

IV. Citát

5. Mojžíšova 6:4, 5 „Slyš, Israeli, **Hospodin** (JHWH), Bůh náš, jest jediný **Hospodin** (JHWH). (Proto) miluj **Hospodina** (JHWH), Boha svého, celým srdcem svým, vší duší svou a vší silou svou.“ (He)

Marek 12:29, 30 „Ježíš odpověděl: „První je: ‚Slyš, Izraeli, **Pán** (Kyrios), náš Bůh, **Pán** (Kyrios) jediný jest‘ a ‚budeš milovat **Pána** (Kyrios), svého Boha, z celého svého srdce, z celé své duše, z celé své mysli a z celé své síly‘. “ (ČSP)

Citace z knihy Deuteronomium vypadá v podání českých překladů následovně (viz tabulka 20).

Tabulka 20

Marek 12:29, 30 v českých překladech	
Bible olomoucká	„ Hospodin Bůh tvůj, Bůh jeden jest a miluj Hospodina Boha.“
Bible boskovická	„ Pán Bůh tvůj, jeden Bůh jest a milovati budeš pána Boha.“
Bible tábořská	„ Pán Bůh tvůj, jeden Bůh jest a milovati budeš pána Boha.“
Bible Padeřova	„ Pán Bůh tvůj, jeden Bůh jest a milovati budeš pána Boha“
Bible pražská	„ Pán Bůh tvůj, jeden Bůh jest a milovati budeš pána Boha.“
Bible Melantrichova	„ Pán Bůh tvůj, jeden Bůh jest a milovati budeš pána Boha.“
Dlabačův NZ	„ Pán Bůh tvůj, jeden Bůh jest a milovati budeš pána Boha.“
Bible kralická	„A Ježíš odpověděl jemu, že první ze všech přikázání jest: Slyš, Izraeli, Pán Bůh náš Pán jeden jest. Protož milovati budeš Pána Boha.“
Překlad Sýkora–Hejčl	„Ježíš pak odpověděl mu: „První ze všech přikázání jest: Slyš Izraeli, Hospodin , Bůh tvůj, Bůh jediný jest; a milovati budeš Pána Boha.“
Překlad R. Cola	„Ježíš mu odpověděl: „První ze všech přikázání jest: „Slyš, izraelský národe! Hospodin , Bůh tvůj, je Bůh jediný; proto miluj Pána , Boha svého.“
Žilkův překlad	„Ježíš mu odpověděl, že první jest: „Slyš, Izraeli, náš Pán Bůh jest Pán jediný, a miluj svého Pána Boha.“
Škrabalův překlad	„ Ježíš odpověděl: „První (přikázání) je: Slyš Izraeli! Pán , náš Bůh, je jediný Pán , a miluj Pána , svého Boha.“
Překlad Petru	„Ježíš odpověděl: »První je toto: Slyš, Izraeli! Hospodin , náš Bůh, je jediný Pán . Proto miluj Pána , svého Boha.“

Markovo evangelium v českých překladech Bible

Ekumenický překlad	<i>„Ježíš odpověděl: „První je toto: ‚Slyš, Izraeli, Hospodin, Bůh náš, jest jediný pán; miluj Hospodina, Boha svého.“</i>
Liturgický překlad	<i>„Ježíš odpověděl: »První je toto: ‚Slyš, Izraeli! Hospodin, náš Bůh, je jediný Pán. Proto miluj Pána, svého Boha.“</i>
Překlad NS	<i>„Ježíš odpověděl: „První je: ‚Slyš, Izraeli, Jehova, náš Bůh, je jeden Jehova, a budeš milovat Jehovu, svého Boha.“</i>
Pavlíkův studijní překlad	<i>„A Ježíš mu odpověděl: Ze všech první příkaz [je]: Slyš, Israéli: PÁN, náš Bůh, je jeden PÁN, i budeš milovat PÁNA, svého Boha.“</i>
Slovo na cestu	<i>„Ježíš nezaváhal: ‚První přikázání zní takto: Slyš Izraeli, pak Bůh je jediný Pán. Miluj ho.“</i>
Jeruzalémská bible	<i>„Ježíš odpověděl: „První je toto: Slyš Izraeli, Pán, náš Bůh, je jediný Pán, a budeš milovat Pána, svého Boha““</i>
Český studijní překlad	<i>„Ježíš odpověděl: „První je: ‚Slyš, Izraeli, Pán, náš Bůh, Pán jediný jest‘ a ‚budeš milovat Pána, svého Boha.“</i>
Bible 21	<i>„Ježíš mu odpověděl: „Nejdůležitější je: ‚Slyš, Izraeli – Hospodin je náš Bůh, Hospodin je jediný a miluj Pána, svého Boha.“</i>

V těchto dvou verších je v původním textu u Marka použito 3× stejné slovo *Kyrios* – tedy Pán, jak je to uvedeno výše u *Českého studijního* překladu. České překlady s tím pracují různě.

První skupina překladů u všech tří případů zachovává jeden výraz: PNS uvádí 3× „Jehova“; BK, Ži, Škr, Pav a ČSP společně s JB mají na všech třech místech titul „Pán“.

Druhá skupina překladů užívá pro *Kyrios* dvě různá pojmenování: Olom (*Hospodin* a *Bůh*), Bosk, Tab, Padeř, Praž, Mel, Dlab (*Pán* a *Bůh*), Pe, Eku, Litur a B21 (*Hospodin* a *Pán*).

Do třetí skupiny patří překlady *Sý-He* a *Col*, které mají 3 různé výrazy pro *Kyrios*: *Bůh*, *Hospodin* a *Pán*.

Čtvrtou skupinu zastupuje překlad *SNC*, který *Kyrios* 2× vypouští a uvádí ho jenom jednou.

V. Citát

Žalm 110:1 „**Jahvův** výrok k mému **Pánu**: „Zasedni po mé pravici, dokud nepoložím tvé nepřátele za podnož tvých nohou.““ (JB)

Marek 12:36 „Vždyť sám David v Duchu svatém řekl: „Řekl **Pán** (Kyrios) mému **Pánu** (Kyrios): „Posaď se po mé pravici, dokud ti nepoložím tvé nepřátele jako podnož tvých nohou.““ (Ži)

Poslední citát nejlépe ilustruje překladatelský problém s nahrazením JHWH. Čtenář, který si nebude dohledávat zdroj citátu, ale sleduje spíše literární stránku díla, se na tomto místě může ztratit v dějové linii. Tím více, když do rozhovoru dvou „Pánů“ vstupuje také David, který o nich mluví. Koho zastupuje „Pán“ č. 1 a koho „Pán“ č. 2? Kdo komu, co říká? Je podmětem Bůh nebo Ježíš? Taková situace bohužel může mít potenciál ohýbat smysl textu. České překlady Marka 12:36 vidíme v tabulce 21.

Tabulka 21

Marek 12:36 v českých překladech	
Bible olomoucká	„Řekl jest Hospodin Hospodinu mému: Sed' na mé pravici, poněvadž nepoložím tvých nepřátel podnož nohou tvých.“
Bible boskovická	„Řekl Pán Pánu mému: Sed' na pravici mé, dokud nepoložím nepřátel tvých podnož nohám tvých.“
Bible tábořská	„Řekl Pán Pánu mému: Sed' na pravících mých, dokud nepoložím nepřátel tvých podnož nohám tvých.“
Bible Padeřova	„Řekl Pán Pánu mému: Sed' na pravici mé, až položím nepřátele tvé jako podnož nohám tvým.“
Bible pražská	„Řekl Pán Pánu mému: Sed' na pravici mé, až položím nepřátele tvé jako podnož nohám tvým.“
Bible Melantrichova	„Řekl Pán Pánu mému: Sed' na pravici mé, až položím nepřátele tvé jako podnož nohám tvým.“
Dlabačův NZ	„Řekl Pán Pánu mému: Sed' na pravici mé, nežli položím nepřátele tvé jako podnož nohám tvým.“

Markovo evangelium v českých překladech Bible

Bible kralická	„ <i>Nebo David praví v Duchu svatém: Řekl Pán Pánu mému: Sed' na pravici mé, až i položím nepřátely tvé za podnože noh tvých.</i> “
Překlad Sýkora–Hejčl	„ <i>Vždyť David sám praví v Duchu svatém: Řekl Pán Pánu mému: ‚Sed' na pravici mé, dokavad nepoložím nepřátel tvých za podnoží nohou tvých.‘“</i>
Překlad R. Cola	„ <i>Vždyť David sám praví v Duchu svatém: ‚Řekl Hospodin mému Pánu: Sed' po mé pravici, dokud nedám tvé nepřátele za podnož tvým nohám!‘“</i>
Žilkův překlad	„ <i>Vždyť sám David v Duchu svatém řekl: ‚Řekl Pán mému Pánu: Posad' se po mé pravici, dokud ti nepoložím tvé nepřátele jako podnož tvých nohou.‘“</i>
Škrabalův překlad	„ <i>Vždyť sám David praví v Duchu svatém: Řekl Pán mému Pánu: Sed' po mé pravici, dokud nepoložím tvé nepřátele za podnož tvým nohám!“</i>
Překlad Petru	„ <i>Vždyť sám David řekl v Duchu svatém: Řekl Hospodin mému Pánu: Zasedni po mé pravici, dokud ti nepřátele nepoložím k nohám.“</i>
Ekumenický překlad	„ <i>Sám David řekl v Duchu svatém: ‚Řekl Hospodin mému Pánu: Usedni po mé pravici, dokud ti nepoložím nepřátele pod nohy.‘“</i>
Liturgický překlad	„ <i>Vždyť sám David pravil v Duchu svatém: ‚Řekl Hospodin mému Pánu: Zasedni po mé pravici, dokud ti nepoložím tvé nepřátele pod nohy.‘“</i>
Překlad NS	„ <i>David sám řekl prostřednictvím svatého ducha: ‚Jehova řekl mému Pánu: ‚Posad' se po mé pravici, dokud nedám tvé nepřátele pod tvé nohy.‘““</i>
Pavlíkův studijní překlad	„ <i>Sám David [přece] v Svatém Duchu řekl: PÁN mému Pánu řekl: Sed' po mé pravici, než tvé nepřátele položím za podnož tvých nohou.“</i>

Markovo evangelium v českých překladech Bible

Slovo na cestu	„Vždyť sám David napsal, inspirován Duchem svatým“ „ Bůh řekl mému Pánu Sed' po mé pravici, dokud ti tvé nepřátele nepoložím k nohám.““
Jeruzalémská bible	„Sám David řekl v Duchu Svatém: Pán řekl mému Pánu : Zasedni po mé pravici, dokud ti nepoložím tvé nepřátele pod nohy.“
Český studijní překlad	„Sám David řekl v Duchu Svatém: „Řekl Pán mému Pánu : Sed' po mé pravici, dokud nepoložím tvé nepřátele za podnož tvých nohou.““
Bible 21	„Vždyť sám David řekl v Duchu svatém: „ Hospodin řekl mému Pánu : Sed' po mé pravici, než ti tvé nepřátele k nohám položím.““

I zde se české překlady dělí do několika skupin:

- Olom, Bosk, Tab, Padeř, Praž, Mel, JB, Dlab, KB, Sý-He, Ži, Škr a ČSP tvoří skupinu, která v rámci syntaxe obsazuje podmět i předmět **stejným slovem** (Hospodin a Hospodin; Pán a Pán). U Bible olomoucké je to umocněno již zmíněným Markem 16:19, kde se výraz Hospodin vztahuje také na Ježíše.
- Pak jsou zde překlady, které čtenáři pomáhají rozpoznat osoby v rozhovoru tím, že každou popisují **jiným výrazem** (Hospodin a Pán; Jehova a Pán). Jde o překlady Col, Pe, Eku, Litur, PNS, SNC a B21.
- Konečně Pavlíkův studijní překlad odlišuje oba výrazy Kyrios užitím **velkých písmen** (PÁN, Pán).

Na závěr 5. kapitoly můžeme odpovědět na otázky formulované prostřednictvím cílů 1 a 2 v této diplomové práci. **Ponechání či nahrazení JHVH v Markově evangeliu (a obecně v celé Bibli) má potenciál ovlivnit srozumitelnost původního textu.** V době a místě sepisování biblické zprávy měla osobní jména hlubší význam než dnes a konkrétně JHVH se objevuje na stránkách Bible více než kterékoli jiné jméno. **Jeho význam úzce souvisí s obsahem knihy, ve které se vyskytuje, a tím je pro kvalitu čtenářského zážitku lepší, aby bylo v překladech**

Markovo evangelium v českých překladech Bible

ponecháno. Nicméně i překlady, které JHVH nahrazují výhradně titulem Hospodin a používají ho pouze pro osobu Boha, napomáhají k lepší orientaci v textu.

5. VÝZNAM SLOVA DUCH V MARKOVĚ EVANGELIU

5.1. Úvod

Počet českých slov se odhaduje na více než 250 000. Právě velké množství českých slov nabízí překladatelům škálu možností, jak s překladem naložit a vtisknout do díla svůj tvůrčí rukopis. O to více na nich ale leží díl odpovědnosti za zachování původního smyslu.

Možnost výběru z více variant překladatelských metod je dobře patrná právě z pojmu „duch“ (hebrejsky „ruach“ na 378 místech v SZ; řecky „pneuma“ na 385 místech v NZ), který v Markově evangeliu plní funkci homonyma. Velmi tedy záleží na bližší specifikaci tohoto slova a na správném propojení s kontextem. Více v následujícím oddíle.

5.2. Významy slova „duch“ v českém jazyce

Slovo „duch“ je příkladem bohatě významového homonyma. Podle Slovníku spisovného jazyka českého má celkem **osm** významů:

- a. psychické, **myšlenkové schopnosti**,
- b. pomyslná, **netělesná bytost** dobrá nebo zlá (například strašidlo nebo anděl),
- c. **duševní schopnosti** (nadání, důvtip, inteligence, talent),
- d. **statečnost, odvaha**,
- e. výrazně se projevující **vlastnosti** (povaha, charakter),
- f. **smysl, podstata** (duch zákona, duch ústavy),
- g. **dech** (sotva ducha popadat),
- h. zhrubělý pojem pro **plyn z konečnicku** (pouštět duchy).

Významové body **a, b, c, d, e, g** pro slovo „duch“ se objevují i na stránkách Bible. Pro pochopení jejich smyslu je třeba často zkoumat kontext.

5.3. Významy slova „duch“ v biblickém slovníku a encyklopedii

Biblický slovník Novotného ke slovu „duch“ uvádí:

- pohyb vzduchu, dech, vítr
- dech jako to, co odlišuje živou [dýchající] bytost od mrtvoly (princip života)
- vědomou stránku lidského žití
- protibožské, démonické bytosti
- vnitřní stav člověka
- Duch Svatý jako síla například použitá při Ježíšově početí nebo křtu
- Duch Svatý jako součást církevní nauky o Trojici

Řecko-český slovník profesora Tichého ke slovu „duch“ uvádí:

- (lidský) duch; duše
- Duch (svatý)
- dech; dech života
- mysl, nitro; smýšlení, postoj
- vítr
- duchová bytost (dobrá n. zlá)

Encyklopedie Hlubší pochopení Písma ke slovu „duch“:

- Životní sílu živých bytostí
- Dech
- Vítr
- Převládající sklon člověka (emoce)
- Svatého ducha (Boží činná síla)
- Duchovní bytosti (Bůh, andělé, démoni)

Katolická encyklopedie ke slovu „duch“ píše:

- Projev inteligentní žijící bytosti
- Univerzální životní síla
- Nadpřirozené působení Boží síly v člověku skrze Svatého Ducha

5.4. Významy slova „**duch**“ v biblickém textu

Základním významem hebrejského **ru'ach** a řeckého **pneu'ma** je v podstatě „**dýchat nebo vanout**“ a také mohou označovat „**dech**“.

Habakuk 2:19

*„Běda tomu, kdo dřevu říká: „Probud' se!“, němému kameni: „Povstaň!“ Dá snad poučení? Hle, je potažen zlatem a stříbrem, a přece v něm **dech života není!**“ (Litur)*

*„Běda tomu, kdo říká dřevu: „Vstávej!“ kdo prosí němý kámen: „Probud' se!“ Může ta věc být jeho učitel? Hle, je to obloženo zlatem a stříbrem, **ducha** v tom ale nenajdeš.“ (B21)*

*„Běda tomu, kdo říká dřevu: ‚Probud' se!‘ a němému kameni: Vzbud' se! Ten tě má učit? Hle, je pokryt zlatem a stříbrem, ale **dech** v něm vůbec není!“ (ČSP)*

Skutky 17:25

*„Vždyť on sám dává všem **život, dech** i všecko.“ (Ži)*

*„Poněvadž on dává všechněm **život i dýchání** i všecko.“ (Col)*

Na tomto verši můžeme vidět, že slovo **pneu'ma** úzce souvisí se životem, ale nepředstavuje život jako obecný pojem.

Další významy **ru'ach** a **pneu'ma** poznáváme z následujících veršů:

1. Vítr

*„Nechal nad zemí vát **vítr** (ruach) a voda se utišila.“ (1. Mojžíšova 8:1, B21)*

*„**Vítr** (pneuma) vane, kam chce, a slyšíš jeho zvuk, ale nevíš, odkud přichází a kam jde. Tak je to s každým, kdo se narodil z **Ducha** (pneuma).“ (Jan 3:8, Škr)*

- Na těchto příkladech můžeme odvodit několik vlastností, které v sobě nese slovo „**duch**“: jedná se o sílu, která je lidským očím **neviditelná** a **nedá se kontrolovat**.

Poznámka: V Markově evangeliu se také vyskytuje výraz „vítr“ na 5 místech, ale má užší význam. Vztahuje se pouze na pohyb vzduchu. Je to překlad řeckého slova **anemos** (viz Marek 4:39, 40; 6:48 a 54).

2. Životní síla v člověku a zvířeti

„Hospodin Bůh vytvořil člověka z prachu ze země, a do jeho chřípí vdechl **dech** (ruach) života; a člověk se stal živou duší (ne'feš).“ (1. Mojžíšova 2:7, ČSP)

„A já přivedu na zemi vody, potopu, abych pod nebem vyhladil veškeré tělo, jež má v sobě **dech** (ruach) života: vše, co je na zemi, má zahynout.“ (1. Mojžíšova 6:17, JB)

„Jako umírá jeden, tak umírá druhý; a všichni mají jen **jednoho ducha** (ruach), takže neexistuje nadřazenost člověka nad zvířetem.“ (Kazatel 3:19, PNS)

„**Vydechne** (ruach) naposled, vrátí se do země, a jeho plány se zhatí v ten den.“ (Žalm 146:4, Šr)

„I navrátil se její **duch** (pneuma) a vstala okamžitě; i rozkázal, by se jí dalo pojíst.“ (Lukáš 8:55, Pav)

„Neboť jako je **tělo** (sóma) **bez ducha** (pneuma) mrtvé, tak jest i víra bez skutků mrtvá.“ (Jakub 2:26, Col)

- Dech ve smyslu životní síly v živém tvorů (člověku i zvířeti) tedy můžeme chápat jako **zdroj energie**, který nás udržuje naživu prostřednictvím dechu. Jakmile člověk ztratí „ducha“ – svou životní sílu či jiskru – přestává existovat.
- Tato životní energie stejně jako vítr **není viditelná**, ale **bytost, kterou napájí, se viditelně projevuje**.

3. Lidský duch ve smyslu postoj, sklon k jednání

„Nebo když na nějakého muže přišel **duch** (ruach) **žárlivosti** a způsobil, že on žárlí na svou ženu.“ (4. Mojžíšova 5:30, JB)

„A **duch** (pneuma) ho okamžitě pobídl, aby šel do pustiny.“ (Marek 1:12, PNS)

- Slovo „duch“ ve významu vnitřního citového rozpoložení, které nás pohání k činnosti, nese opět myšlenku něčeho, co **není vidět**, ale **důsledky** takového působení **viditelné jsou**.

4. Duchovní osoby (Bůh a andělé)

Bůh označen jako Duch: „*Bůh je **Duch** (pneuma)*“ (Jan 4:24, Eku)

„*Pán je **Duch** (pneuma), a kde je Pánův Duch, tam je svoboda.*“ (2. Korintánům 3:17, KB)

Ježíš označen jako duch: „*Stojí přece i v Písmě: První člověk, Adam, byl stvořen jakožto živá bytost, poslední Adam (Ježíš) však bude oživujícím **duchem** (pneuma).*“ (1. Korintánům 15:45, Pe)

Andělé označeni jako duchové: „*Činí své anděly **duchy** (pneuma).*“ (Žalm 104:4, Pav)

Démoni označeni jako duchové: „*V jejich synagoze byl právě člověk posedlý **nečistým duchem** (pneuma).*“ (Marek 1:23, Ži)

- Duch ve smyslu duchovní bytosti opět splňuje podmínku, že je lidským očím **neviditelný**, ale v biblických zprávách jeho **působení na lidi viditelné je**.

5. Svatý duch: Boží činná síla

„*A země byla houšť a poušť – a tma byla nad propastí, a **duch** (ruach) **Boží** vznášel se nad vodami.*“ (1. Mojžíšova 1:2, Rabínský překlad)

„*Já jsem vás křtil vodou, ale on vás křtí bude **Duchem** (pneuma) **svatým**.*“ (Marek 1:8, Svat)

„*Vždyť proroctví nikdy nebylo proneseno z vůle lidské, ale **Duchem** (pneuma) **svatým** jsouce puzeni mluvili lidé od Boha.*“ (2. Petra 1:21, Škr)

„*A všickni byli naplněni **Duchem** (pneuma) **svatým** a počali mluvit jinými jazyky, jak ten **Duch** (pneuma) dával jim promlouvati.*“ (Skutky 2:4, Sý-He)

- Z uvedeným veršů a z jiných textů v Písmu je možné označit pojem „svatý duch“ jako sílu, kterou Bůh používá pro plnění svých záměrů a může ji propůjčit lidem, aby získali zázračné schopnosti. Sama o sobě je tato síla **neviditelná**, ale **účinky můžeme pozorovat lidským okem** (viz Skutky 2. kapitola).

5.5. Významy slova „duch“ v Markově evangeliu

V Markově evangeliu se slovo „duch“ vyskytuje celkem na **24** místech. Tento výskyt můžeme rozdělit do **3 oblastí** – „duch“ jako:

- a) **svatý duch** (Boží činná síla),
- b) **vnitřní stav člověka**,
- c) **duchovní bytost**.

Následuje srovnání použitých biblických překladů podle toho, jak se slovem „duch“ pracují.

5.1.1. Svatý duch

Řecké slovo *pneuma* ve smyslu svatého ducha – neboli síly ovládané Bohem a jím darované či používané – najdeme u Marka v textech 1:10, 12; 3:29, 12:36 a 13:11. Tedy v **5** případech. Vždy je použit s určitým členem. Všechny sledované překlady shodně uvádějí na těchto místech pro „*pneuma*“ český ekvivalent „duch“ a většina z nich ho píše **s velkým počátečním písmenem** („Duch“).

Zajímavý překladatelský problém pak najdeme ve **verši 1:12**, kde se píše „*A hned ho Duch vyvedl na poušť.*“ (Pe). V řeckém textu je před slovem „*pneuma*“ uveden určitý člen, ale zároveň se nespecifikuje, o jakého ducha jde – zda patří Bohu jako jeho činná síla, nebo jestli se jedná o Ježíšovo vnitřní přání vydat se do pustiny a modlit se tam. Obdobnou situaci nalezneme ve verši 2:8, kde se píše, že Ježíš něco „*rozeznal svým duchem*“. I zde je před slovem „duch“ (*pneuma*) použit určitý člen. Ovšem rozdíl je v pořadí a důležitosti větných členů. Zatímco verš 1:12 staví za strůjce děje „Ducha“, tak ve 2:8 je hlavním hybatelem Ježíš a jeho duch je v postavení předmětu. Verš 1:12 tedy logicky a kontinuálně navazuje na předchozí pasáž, kde je zmínka o svatém duchu při Ježíšově křtu v podobě holubice. Většina překladů ve verši 1:12 používá ve slově „duch“ **velké „D“**. Patří mezi ně: ČSP, Pav, Ži, Pe, KB, B21, JB, Litur, Col, Škr, Svat a Mel. Boskovická bible dokonce uvádí „duch Boží“. Výjimku tvoří PNS a Sý-He. Shodně mají slovo „duch“ s malým „d“.

V tomto případě, kdy „*pneuma*“ představuje Božího ducha, jsou české překlady srozumitelné, jasné a zachovávají původní smysl sdělení.

5.1.2. Vnitřní stav člověka

Ve **třech** situacích Marek popisuje děj, ve kterém je řecké slovo „pneuma“ uvedeno ve smyslu vnitřního, emocionálního stavu člověka – jeho vnitřní síly. Tabulky 22, 23 a 24 ukazují texty Marek 2:8, 8:12 a 14:38 v českých překladech.

Tabulka 22

Marek 2:8 v českých překladech	
Bible olomoucká	„svatý duch ³¹ “
Bible boskovická	„poznáv Ježíš duchem svým“
Bible tábořská	„Ihned poznáv Ježíš duchem svým“
Bible Padeřova	„Ihned poznáv Ježíš duchem svým“
Bible pražská	„Ihned poznáv Ježíš duchem svým“
Bible Melantrichova	„To hned poznáv Ježíš duchem svým“
Dlabačův NZ	„Ihned poznáv Ježíš duchem svým“
Bible kralická	„duchem poznal“
Bible svatováclavská	„Což hned poznáv Ježíš duchem svým“
Žilkův překlad	„duchem poznal“
Překlad Sýkora–Hejčl	„seznav hned duchem svým“
Překlad R. Cola	„duchem poznal“
Škrabalův překlad	„duchem poznal“
Překlad Petřů	„duchem poznal“
Ekumenický překlad	„svým duchem (pneuma) poznal, o čem přemýšlejí“
Liturgický překlad	„duchem poznal“
Překlad NS	„rozeznal svým duchem “
Pavlíkův studijní překlad	„rozpoznáv svým duchem“
Slovo na cestu	„Ježíš však četl jejich myšlenky a obrátil se k nim“
Jeruzalémská bible	„svým duchem hned postřehl“
Český studijní překlad	„duchem poznal“
Bible 21	„Ježíš v duchu ihned poznal, co si pro sebe říkají“

³¹ Olomoucká Bible uvádí slovní spojení „svatý duch“. Řecké slovo „hagios“ do češtiny překládané jako svatý se však ve verši 2:8 nevyskytuje.

Tabulka 23

Marek 8:12 v českých překladech	
Bible olomoucká	„ <i>rozlítostněn v duši</i> “
Bible boskovická	„ <i>zarmoucen v duchu</i> “
Bible tábořská	„ <i>zarmoucen v duchu</i> “
Bible Padeřova	„ <i>vzdech duchem</i> “
Bible pražská	„ <i>vzdech duchem</i> “
Bible Melantrichova	Slovo „ <i>duch</i> “ vynechává a pouze uvádí „ <i>vzdech!</i> “
Dlabačův NZ	„ <i>vzdech duchem</i> “
Bible kralická	„ <i>vzdech duchem svým</i> “
Žilkův překlad	„ <i>vzdech!</i> v <i>duchu</i> “
Překlad Sýkora–Hejčl	„ <i>on vzdychnuv ve svém duchu</i> “
Překlad R. Cola	„ <i>On si vzdychl v svém duchu</i> “
Škrabalův překlad	„ <i>I vzdychl v duchu</i> “
Překlad Petřů	Slovo „ <i>duch</i> “ vynechává a pouze uvádí „ <i>vzdych!</i> “
Ekumenický překlad	„ <i>V duchu si povzdech!</i> “
Liturgický překlad	Slovo „ <i>duch</i> “ vynechává a pouze uvádí „ <i>vzdych!</i> “
Překlad NS	„ <i>Zhluboka tedy v duchu zasténa!</i> “
Pavlíkův studijní překlad	„ <i>pozvednuv ve svém duchu</i> “
Slovo na cestu	Slovo „ <i>duch</i> “ vynechává a pouze uvádí „ <i>povzdech!</i> si“
Jeruzalémská bible	„ <i>V duchu povzdech!</i> “
Český studijní překlad	„ <i>Hluboce povzdech!</i> svým <i>duchem</i> “
Bible 21	„ <i>Ježíš si v duchu povzdych!</i> “

Všechny překlady zachovávají původní myšlenku, totiž že Ježíše **mrzel** postoj farizeů. Smysl verše je vyjádřen jasně. A přestože Mel, Pe, Litur a SNC „*pneuma*“ úplně vypouštějí, nijak to text nepoškodí. Naopak pro čtenáře je to zjednodušení textu, které by mohl uvítat.

Tabulka 24

Marek 14:38 v českých překladech	
„Bděte a modlete se, abyste nevešli v pokušení. Duch (pneuma) zajisté hotov jest, ale tělo nemocno.“ (Svat)	
Bible olomoucká	„ <i>duch</i> zajisté hotov “
Bible boskovická	„ <i>duch</i> zajisté hotov “
Bible tábořská	„ <i>duch</i> zajisté hotov “
Bible Padeřova	„ <i>duch</i> zajisté hotov “
Bible pražská	„ <i>duch</i> zajisté hotov “
Bible Melantrichova	„ <i>duch</i> zajisté hotov “
Dlabačův NZ	„ <i>duch</i> zajisté hotov “
Bible kralická	„ <i>Duch</i> zajisté hotov jest “
Žilkův překlad	„ <i>Duch</i> je sic ochoten “
Překlad Sýkora–Hejčl	„ <i>duch</i> zajisté hotov jest“
Překlad R. Cola	„ <i>Duch</i> je zajisté připraven “
Škrabalův překlad	„ <i>Duch</i> je zajisté ochoten “
Překlad Petřů	„ <i>Duch</i> by sice chtěl “
Ekumenický překlad	„ <i>Duch</i> je odhodlán“
Liturgický překlad	„ <i>Duch</i> je sice ochotný “
Překlad NS	„ <i>Duch</i> je ovšem dychtivý “
Pavlíkův studijní překlad	„ <i>duch</i> je sice odhodlán “
Slovo na cestu	„ Odhodlání nestačí, když člověk nemá dost sil.“
Jeruzalémská bible	„ <i>duch</i> je horlivý “
Český studijní překlad	„ <i>Duch</i> je sice ochotný “
Bible 21	„ <i>Duch</i> je odhodlaný “

Tady shodně všechny překlady (vyjma *Slovo na cestu*) používají slovo „duch“. Liší se pouze **přívlastkem**, který k němu připojují. Ale myšlenka textu je zachována. **Vnitřní odhodlání člověka (jeho přání) je veliké, ale slabost těla ho překonává.**

5.1.3. Duchovní bytosti

Nejčastěji (15krát) je slovo „duch“ (pneuma) vztaženo na ničemné duchovní bytosti. V českém jazykovém prostředí je známe nejčastěji pod výrazem „démoni“ nebo „dáblové“. Ve většině případů jsou popsáni v situacích, kdy působí škodu lidem (1:23, 1:26, 5:2, 7:25, 9:17, 9:20, 9:25) nebo zvířatům (5:13). Všechny překlady zmíněné v této práci od 15. století až do naší doby shodně překládají slovní spojení „pneuma akathartos“ jako nečistí duchové. Řecko-český slovník (Novotný, XXX, s.) definuje výraz „akathartos“ jako morálně nečistý, zlý duch nebo jako přívlastky neřestný, chlípný a smilný. Podobně je napsána i poznámka k verši 1:23 v anglickém vydání Svatých Písem – Překlada nového světa. Podle překladatelů zdůrazňuje duchovní nečistotu takových tvorů. Obdobné slovo se objevuje i v SZ. Ve 3. Mojžíšově je hned na 42 místech a souvisí s obřadní nebo tělesnou nečistotou. Je to hebrejské slovo *ṭāmē'* (srovnej 3. Mojžíšovu 13:45). Všechny překlady obsahující SZ ho taktéž překládají českou variantou „nečistý“.

Je zde ale ještě další zajímavý detail. Na 17 místech v Markově evangeliu najdeme výraz „**dajmonizomaj**“ – být posedlý zlým duchem (1:32; 5:15, 16, 18), „**dajmonion**“ – démon^{32,33}, zlý duch (1:34, 39; 3:15, 22; 6:13; 7:26, 29, 30; 9:38; 16:9, 17). Nabízí se tedy otázka, proč se pro stejné duchovní osoby objevuje v textu evangelia dvojí pojmenování? Proč není ve všech případech u slovního spojení „pneuma akathartos“ také použito slovo „**dajmonion**“ nebo naopak, proč není „**dajmonion**“ nahrazeno výrazem „pneuma akathartos“? Odpověď spočívá pravděpodobně právě ve slově „akathartos“ – tedy nečistý. Marek tím zřejmě poukazuje na mravní nečistotu až zvrácenost takových duchovních bytostí. Ale jinak se dá určitě konstatovat, že jde o synonyma – stejné bytosti, pokaždé jinak popsané. Někdy jsou jednoduše a jasně označeny jako démoni a jindy jim je přisouzen přívlastek „nečistý“. Synonymie těchto výrazů je vidět například z pasáže Marek 7:25–30. Jde o rozhovor mezi Ježíšem a ženou řeckého původu, jejíž dcera má „pneuma akathartos“ – nečistého ducha. Ježíš dívku nakonec vyléčí a zpráva končí tím, že z ní vyšel „dajmonion“ – tedy démon.

---

³² zlý duch mající vliv na osudy člověka (SSJČ)

³³ Neviditelný ničemný duchovní tvor, který má nadlidskou moc. (HPP)

Markovo evangelium v českých překladech Bible

České překlady s výrazy „dajmonizomaj“ a „dajmonion“ vidíme v tabulkách 25 a 26.

Tabulka 25

Výraz „dajmonizomaj“ v českých překladech	
Bible olomoucká	„běsi“
Bible boskovická	„diábelstvie“ – posedlost démonem
Bible tábořská	„diábelstvie“ – posedlost démonem
Bible Padeřova	„diábelstvie“ – posedlost démonem
Bible pražská	„d'ábelníci“
Bible Melantrichova	„diábelstvie“ – posedlost démonem
Dlabačův NZ	„diábelstvie“ – posedlost démonem
Bible kralická	„d'ábelníci“
Bible svatováclavská	„d'áblem posedlé“
Žilkův překlad	„posedlé zlými duchy“
Překlad Sýkora–Hejčl	„posedlé“
Překlad R. Cola	„posedlé“
Škrabalův překlad	„posedlé zlými duchy“
Překlad Petřů	„posedlé“
Ekumenický překlad	„posedlé“
Liturgický překlad	„posedlé“
Překlad NS	„démoni“
Pavlíkův studijní překlad	„ovládání demony“
Slovo na cestu	„posedlí“
Jeruzalémská bible	„posedlé“
Český studijní překlad	„démonizované“
Bible 21	„posedlé“

Tabulka 26

Výraz „dajmonion“ v českých překladech	
Bible olomoucká	„běsi“
Bible boskovická	„dáblové“
Bible tábořská	„dáblové“
Bible Padeřova	„diábelstvie“
Bible pražská	„diábelstvie“
Bible Melantrichova	„diábelstvie“
Dlabačův NZ	„diábelstvie“
Bible kralická	„dáblové“
Bible svatováclavská	„dábelství“
Žilkův překlad	„démon“
Překlad Sýkora–Hejčl	„zlý duch“
Překlad R. Cola	„zlý duch“
Škrabalův překlad	„zlý duch“
Překlad Petřů	„zlý duch“
Ekumenický překlad	„zlý duch“
Liturgický překlad	„zlý duch“
Překlad NS	„démon“
Pavlíkův studijní překlad	„démon“
Slovo na cestu	„démon“
Jeruzalémská bible	„zlý duch“
Český studijní překlad	„démon“
Bible 21	„démon“

To ale není vše. Kromě výrazů „**pneúma**“ vztaženého na ničemné duchy, „**dajmonizomaj**“ a „**dajmonion**“ se objevují v Markově textu ještě další dva výrazy s podobným, avšak nezaměnitelným významem. První z nich je „**satanás**“ ve verších 1:13; 3:23, 26; 4:15 a 8:33. Dalším je „**Belzebúb**“^{34,35}.

Výraz „**satanás**“ se ve verších 1:13, 3:26 a 4:15 objevuje ve spojení s **určitým členem**, tedy do češtiny bychom mohli přeložit jako TEN Satan. Z toho lze vyvodit, že je zde míněna **konkrétní biblická postava**. Ne vždy je totiž výraz „satan“ použit s určitým členem. Například v 1. Královské 5:4 je zaznamenána rozmluva mezi izraelským králem Šalomounem a tyrským králem Chiramem, kde Šalomoun říká: „*Mně však nyní Hospodin, můj Bůh, dal ze všech stran klid, není protivníka (hebrejsky „satan“) a není zlé příhody.*“ (Pav) Podobně PNS na místě hebrejského „satan“ uvádí „**odpůrce**“. Nebo ve 4. Mojžíšově 22:22 se Boží anděl staví na odpor Balámovi a je také označen jako odpůrce: „*Bůh se však rozvzteklil náhle, že věštec odchází. A Jahvův posel se vztyčil jako odpůrce (hebrejsky „satan“) uprostřed cesty.*“ (Šr) V těchto a dalších případech hebrejského podstatného jména „satan“ bez určitého členu se jedná o **popis něčího postoje – odmítavého postoje protivníka**, ať už je vztažen na člověka nebo duchovní bytost. I v Markově evangeliu nacházíme verš, kde je řecký výraz „**satanás**“ použit bez určitého členu ve smyslu postoje a nikoli konkrétní osoby. Když Ježíš Petrovi vyčítá, že nesprávně uvažuje, říká mu: „*Jdi mi s očí, satane*“ (Marek 8:33, *Sý-He*). Nejlépe to vystihly překlady Škr a SNC, když slovo „satanás“ ve verši 8:33 překládají jako „**pokušitel**“. Ježíš totiž podle kontextu nemluvil o duchovní osobě Satana, ale o Petrovi, který mu **odporoval**. České překlady se ve většině shodují ve verši Marek 8:33 na výrazu „**satan**“ s malým počátečním písmenem (Olom, Bosk, Tab, praž, Mel, Dlab, ČSP, Ži, KB, B21, JB, Col, Litur, Sý). „**Satana**“ s velkým počátečním písmenem na tomto místě volí PNS a Pav. Vzhledem k tomu, že Petrovi je vytýkáno jeho smýšlení, a ne skutečnost, že by on sám byl TÍM Satanem, zdá se jako nejpřijatelnější varianta buď *Škrabalův* „pokušitel“, anebo „satan“ s malým počátečním písmenem. „Satan“ s velkým „S“ působí pro čtenáře dosti zavádějícím způsobem, protože může vzniknout dojem, že jde o TOHO konkrétního Satana. Verš pak tedy není v souladu s kontextem celé pasáže.

Větší problém ovšem nastává v případě, kde před řeckým „satanás“ je **určitý člen**. Zde totiž Bible zmiňuje **konkrétní duchovní osobu** a ne kteréhokoli démona. Je to patrné ze **Zjevení**

---

³⁴ Označení „Belzebub“ je použito na Satana, knížete neboli panovníka démonů. (HPP)

³⁵ *Kníže démonů (Řecko-český slovník prof. Tichého)*

Markovo evangelium v českých překladech Bible

12:9, kde se dočteme: „A byl svržen veliký drak, ten dávný had, nazývaný *Ďábel* („*diabolos*“) a *Satan* („*satanás*“), který svádí celý obydlený svět. Byl svržen na zem a jeho andělé byli svrženi s ním.“ (ČSP). Záměrně je zvolen Český studijní překlad, protože společně s PNS a Pavlíkem je jediný, kdo gramaticky správně zdůrazňuje velkými počátečními písmeny konkrétní duchovní bytost. Překlady Olom, Bosk, Padeř, Praž a Dlab shodně používají „*ďábel* a *satanáš*“ a ostatní překlady píší „*satan*“ i „*ďábel*“ s malým písmenem. V řeckém textu je totiž jak před titulem *Ďábel*, tak i před oslovením *Satan* určitý člen. Z verše vyplývá, že jde o velitele (pána, vedoucího apod.) všech ostatních démonů. Je napsáno, že „*jeho andělé byli svrženi s ním*“, čímž jsou zjevně myšleni démoni.

Takže když se v Markovi 1:13 objevuje „*satanás*“ s určitým členem, není řeč o vzpurném postoji ani o ničemné duchovní bytosti obecně. Jde o TOHO Satana, který je Pánem všech ostatních démonů. V našich překladech je „*satanás*“ v Markovi 1:13 veden takto (viz tabulka 27):

Tabulka 27

Výraz „ <i>satanás</i> “ (Marek 1:13) v českých překladech	
Bible olomoucká	„ <i>sathan</i> “
Bible boskovická	„ <i>satan</i> “
Bible tábořská	„ <i>satan</i> “
Bible Padeřova	„ <i>sathan</i> “
Bible pražská	„ <i>ďábel</i> “
Bible Melantrichova	„ <i>Ďábel</i> “
Dlabačův NZ	„ <i>ďábel</i> “
Bible kralická	„ <i>satan</i> “
Bible svatováclavská	„ <i>satan</i> “
Žilkův překlad	„ <i>satan</i> “
Překlad Sýkora–Hejčl	„ <i>ďábel</i> “
Překlad R. Cola	„ <i>ďábel</i> “
Škrabalův překlad	„ <i>satan</i> “
Překlad Petrů	„ <i>satan</i> “
Ekumenický překlad	„ <i>satan</i> “

Markovo evangelium v českých překladech Bible

Liturgický překlad	„satan“
Překlad NS	„Satan“
Pavlíkův studijní překlad	„Satan“
Slovo na cestu	„vystaven satanovu pokušení“
Jeruzalémská bible	„satan“
Český studijní překlad	„Satan“
Bible 21	„satan“

Použit v tomto konkrétním případě malé písmeno značně ohýbá smysl celé pasáže. Čtenář by mohl vyvodit, že Ježíše v poušti pokoušel obyčejný démon – řečeno šachovou terminologií: pěšák. A přitom se jednalo o souboj mezi Ježíšem a Pánem všech démonů – v šachové terminologii: králem.

A pak je zde ještě další rovina překladu. Z paralelní zprávy u Matouše 4:1–11, Lukáše 4:1–13 a ze Zjevení 12:9, 10 je patrné, že osoba označená jako TEN Satan je tatáž osoba, na kterou se vztahuje titul **TEN Ďábel**. Ve všech třech pasážích je totiž opět slovo „**diabolos**“ spojeno s určitým členem. To je ovšem problém u překladů, které slovo „dábel“, „dábelství“, „dábelství“, „posedlé ďáblem“ nebo „dábelníci“ použily s malým počátečním písmenem na demony. Opět je tak nabouráván původní smysl textu. Člověk bez znalosti biblické řečtiny a obsahové stránky Bible by se mohl domnívat, že lidé v Ježíšově době byli posedlí přímo vedoucím všech démonů, tedy Ďáblem. V Novém zákoně totiž nikde není použito obecně slovo „diabolos“ bez určitého členu na společenství démonů nebo na demony jednotlivě.

Můžeme najít pasáže, kde se „diabolos“ bez určitého členu vyskytuje jako označení pro člověka. Například jde o Jana 6:70, kde Ježíš odhaluje, že bude zrazen skrze jednoho z apoštolů: „Přesto jeden z vás je **pomlouváč** – diabolos (PNS; ostatní překlady používají „dábel“ s malým písmenem). Tady vidíme, že hlavní myšlenkou slova „diabolos“ je **lživé, pomlouvачné jednání** a tedy použít ho na demony v Markově evangeliu je nevhodné. Primární podstatou jejich skutků popsaných u Marka nejsou pomlvy nebo lži, ale fyzické a duševní týrání lidí. Proto se k nim více hodí termín „nečistí duchové“. Naproti tomu, pokud už se bibliční pisatelé rozhodli označit konkrétní bytost slovem „Ďábel“ s určitým členem vždy tak činili výlučně s TÍM Satanem, panovníkem démonů. To, proč dostal titul „Ďábel“ (Pomlouváč) úzce souvisí s jeho

vykreslením v biblické zprávě – například v pasážích 1. Mojžíšova 3:1–5, Job 1. a 2. kapitola nebo Zjevení 12:10. Také označení Satan (Odpůrce) vyplývá z jeho činnosti. Ani Dábel ani Satan však nejsou osobními jmény tohoto duchovního tvora. **Charakterizují jeho povahu.** Jméno panovníka démonů v Bibli není zapsáno.

Posledním termínem je řecký výraz „**Belzebub**“ u Marka 3:22. Tam čteme: „*Ale zákoníci, kteří přišli z Jerusalema, pravili: ‚Má **Beelzebuba** a s pomocí **knížete** zlých duchů vymítá zlé duchy.‘*“ (Col). Všechny překlady uvádějí výraz „Belzebub“ a stejně jako Colův překlad i Olom, Mel, Praž, Tab, Bosk, Padeř, Evangelický, Pav, KB, B21, JB, Sý-He a Škr používají slovo „**kníže**“ démonů. PNS má „**panovník**“ démonů. Podle kontextu a výše uvedené argumentace ohledně použití slov „Dábel“ a „Satan“ i toto označení se vztahuje na jednu a tutéž osobu – ‚knížete‘, ‚panovníka‘, Pána všech ostatních démonů (nečistých duchů).

5.6. Závěr

V závěru pojednání o slovu „duch“ je opět potřeba odpovědět na otázky, zda české překlady v tomto případě zachovaly původní smysl textu, a přispěly tak ke kvalitě čtenářského zážitku. **Překladatelé se shodli na jednotném použití slovního spojení „nečistí duchové“, a původní smysl textu je tak zachován.** Drobná nejasnost může nastat u verše Marek 8:33, kde je výraz „satanás“ vztažen na apoštola Petra a je tím míněn jeho postoj – nikoli ztotožnění s TÍM Satanem. Výraz „Duch“ označující v několika verších vnitřní postoj a jinde Božího svatého ducha je také správně překládán. **Kvalita čtenářského zážitku tedy není narušena.**

6. DIDAKTICKÉ ZÁSADY, VYUČOVACÍ METODY A PEDAGOGICKÉ DOVEDNOSTI V BIBLICKÉM PROSTŘEDÍ

„Všecko Písmo ... jest (také) užitečno k učení, ke kárání, k napravování, k výchově ve spravedlnosti, aby člověk byl ... způsobilý ke každému skutku dobrému.“

(2. Timoteovi 3:16, 17; Sý)

6.1. Úvod

Bible je knihou mnoha tváří s prvky literárního, náboženského, filozofického, vědeckého i pedagogického díla. Svému čtenáři se může prokázat jako velmi užitečná, pokud s ní umí pracovat a je vnímavý k jejímu obsahu a formě.

V Křesťanských řeckých písmech je slovo **učitel** (διδάσκαλος; didaskalos) použito v různých tvarech **více než 70krát**. V naprosté většině případů je vztaženo na Ježíše. České překlady ho také někdy převádějí do češtiny jako Mistr. Bible pracuje i se slovy jako **„vychovatel“** (řec. *pai·da·go·gos*³⁶; lat. *pe·da·go·gus*; pedagog; podle KB a B21 „pěstoun“; Galaťanům 3:24, 25), **„školení“** (1. Petra 5:10, PNS), **„učit se“** (μανθάνω [manthanó]; Jan 7:15; Pavlík uvádí „vzdělání“) nebo **„škola“** (σχολή, ἡς, ἡ [scholé]; B21 překládá jako „posluchárna“; Skutky 19:9).

Markovo evangelium svým čtenářům nabízí vhled do základů pedagogiky, a to prostřednictvím didaktických zásad, vyučovacích metod a pedagogických dovedností. Nejdříve tyto termíny definujeme.

Didaktickou zásadu³⁷ chápeme jako obecný požadavek, doporučení či pravidlo, které je v souladu se zákonitostmi výuky a výchovnými cíli určujícími její charakter. Při poslušnosti

---

³⁶ (antický) pedagog, vychovatel (byl to zpravidla otrok, který vodil děti a dohlížel na ně, dozorce

³⁷ MALACH, Josef. **Základy didaktiky**. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2003. ISBN 80-7042-266-1.

takových zásad se úměrně zvyšuje šance, že dosáhneme ve vyučovacím procesu maximální efektivity a účinnosti.

Vyučovací metoda³⁸ nám ukazuje směr, jakým se vydat na cestě za poznáním. Charakterizuje činnost učitele vedoucí žáka k dosažení stanovených cílů. Takové metody dělíme například podle fáze vyučovacího procesu na utváření, upevňování a prověřování dovedností nebo podle způsobu prezentace na slovní, názorné a praktické.

A konečně **pedagogické dovednosti**³⁹, které odliší průměrnou schopnost předat informaci od poutavého přednesu a schopnosti vyučovat s přesahem. Můžeme je charakterizovat jako dovednosti stanovit si cíl, plánovat průběh výuky, motivovat žáky k učení, vyhodnocovat činnost žáků a vytvářet příznivé a tvůrčí edukační prostředí.

6.2. Vyučovací metody v Božském podání

Sledujme uplatňování těchto pojmů v praxi při hledání didaktické kvality obsažené na stránkách Bible. Hlavní postavou celého souboru 66 jednotlivých knih a dopisů v rámci Svatého Písma je **osoba Stvořitele** – ať už ji budete nazývat Bůh, Hospodin, Jehova, nebo Pán. Při rozhovoru s izraelským prorokem Izajášem charakterizuje Bůh sám sebe jako „**Vznešený Učitel**“ (Izajáš 30:20; v Hejčlově překladu jako „vychovatel“), který vyučuje svůj lid Izrael k jeho „prospěchu“ (Izajáš 48:17; Hejčl překládá „k užitečným věcem“, Šrámek používá výraz „ke správnému jednání“). V knize Job se Elihu ptá: „**Kdo je učitel podobný jemu?**“ (Eku)

Využívá například **názorných metod**. Když chce zdůraznit myšlenku své neomezené moci a svého Majestátu, soustředí pozornost posluchače na hvězdy a pokládá řečnickou otázku: „**Pozvedněte své oči vysoko a pohledte: Kdo stvořil tyto věci?**“ (Izajáš 40:26, ČSP). V jiné pasáži je řešena otázka podřazeného postavení člověka vůči Bohu a opět nalézáme příhodné znázornění: „*Ale teď, Jahve – jsi přece náš Otec: **jsme jenom hlína a ty jsi náš hrnčič. Jsme všichni dílo tvých rukou.***“ (Izajáš 64:7, Šr). Čtenářům Komenského díla, ke kterému patří Velká didaktika, Didaktika či Analytická didaktika se už jistě vybavuje jeho „Zlaté pravidlo“:

---

³⁸ PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. **Pedagogický slovník**. 7., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0403-9.

³⁹ PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. **Pedagogický slovník**. 7., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0403-9.

„Proto budiž zlatým pravidlem, aby všechno bylo předváděno všem smyslům, kolika možno, totiž věci viditelné zraku, slyšitelné sluchu ... a může-li být něco vnímáno více smysly, budiž předváděno více smyslům“.

Mezi dalšími metodami nalézáme i **logické rozvíjení námětu**. V Hebrejsko-araméjské části Svatého Písma často nalézáme záznamy o neposlušnosti izraelského národa vůči svému Stvořiteli. Když jim to je vytýkáno, sledujeme logickou analogii myšlenkového postupu: *„Syn má v úctě svého otce a služebník svého pána. Jsem-li tedy otec, kde je úcta ke mně? Jsem-li Pán, kde je bázeň přede mnou?“* (Malachiáš 1:6, B21). Tady se pedagogům vybavuje didaktický princip z 2. pol. 20. století a totiž **RWCT**⁴⁰ (*Reading and Writing for Critical Thinking*), do češtiny přeložené jako *Čtením a psaním ke kritickému myšlení*. Definuje tři základní na sebe navazující postupy myšlení při zpracovávání nových vědomostí, které vedou čtenáře či posluchače k logickému myšlení a propojení nové látky s tou, co už zná. Jedná se o třífázový cyklus **evokace, uvědomění a reflexe**. Vztáhněme jej na výše citovaný verš z Malachiáše. Evokací posluchač analyzuje své vědomosti o vztahu otce se synem a zaměstnavatele se zaměstnancem. Při uvědomění zjistí, že zde existuje stejný princip ke vztahu k Bohu. A při reflexi dochází k praktickému pochopení, že ve svém chování by měl provést změny.

Nejpoužívanější metodou v Božském vyučování jsou **podobenství** (česky rozumějme též prvky znázornění a přirovnání). Níže si všimněme tří příkladů:

- *„Ale jakož vyšší jsou nebesa než země, tak převyšují cesty mé cesty vaše, a myšlení má myšlení vaše.“* (Izajáš 55:9, KB),
- *„Jak daleko je východ od západu, tak od nás vzdaluje naše hříchy.“* (Žalm 103:12, JB),
- *„Kdo sahá na vás, sahá na zřítelnicí jeho oka.“* (Zecharjáš 2:8, Pav).

Podobenství jsou nenahraditelným nástrojem vyučovacího procesu. Obsahují v sobě hned několik didaktických zásad najednou – zásadu přiměřenosti, trvalosti nebo individuálního přístupu. Více se tomuto tématu budeme věnovat v následujících kapitolách.

---

⁴⁰ Kritické myšlení o. s. **Čtením a psaním ke kritickému myšlení** [online]. Praha: Kritické myšlení o. s. ©2015 (vid. 2015-06-09). Dostupné z: www.kritickemysleni.cz

6.3. Vyučování v Kristově podání

Vzhledem k tomu, že těžištěm práce je Markovo evangelium, větší pozornost věnujme **pedagogickým dovednostem Ježíše Krista**. To, že byly nejdříve okrajově zmíněny didaktické styly obsažené v promluvách Stvořitele k lidem, mělo svůj důvod. Vychází z nich kompletně Ježíšovo učení.

6.4. Školení

Bible čtenáři vysvětluje, že Kristus měl předlidskou existenci trvající pravděpodobně miliardy let (srovnej Přísloví 8:30, 31; Izajáš 50:4, 5; Kolosanům 1:15, 16). Blíže nespecifikovaný časový úsek této doby **strávil ve společnosti svého Otce jakožto školitele (mentora)**. V Izajášovi 50:4 se dočteme: „Panovník Hospodin **dal mi jazyk učedníků, abych uměl zemdleného podpírat slovem. On mě probouzí každého jitra, probouzí mi uši, abych slyšel jako učedníci.**“ (Eku) Společně promýšleli obsah a formu jeho evangelia zde na Zemi. To dokládá i Ježíšův výrok u Jana 12:49: „**Já jsem nemluvil sám ze sebe, nýbrž Otec, který mě poslal, ten mi přikázal, co mám mluvit a co hlásati.**“ (Col) Rovněž bylo předem dáno, jaká bude charakteristická forma jeho vyučování. Žalm 78:2 k tomu říká: „**Otvírám ústa v podobenstvích, tajemství minulosti připomínám.**“ (JB)

V dnešním pedagogickém procesu funguje obdobný princip. Zaprvé, budoucí učitel absolvuje studium na jedné z pedagogických fakult a tam mu své **vědomosti, dovednosti a zkušenosti předávají vyškolení odborníci**, ještě než vstoupí do praxe. Zadruhé, novému kantorovi je zpravidla přidělen **zaškolující učitel**, který dohlíží na jeho práci, může mu poskytnout fundovanou radu, doporučit účinnou metodu a v neposlední řadě ho konkrétně a často chválit. Tak dochází k procesu, který apoštol Petr charakterizuje ve svém prvním dopise slovy: „**Bůh sám dokončí vaše školení.**“ (1. Petra 4:10, PNS) My si samozřejmě v uvedeném textu za školitele můžeme doplnit například profesor, kolega nebo přítel.

6.5. Kristovy didaktické zásady, vyučovací metody a pedagogické dovednosti

Ježíš je v evangeliích na téměř 40 místech osloven titulem **Učitel** (v některých překladech je uvedeno Mistr – Ži, Sý, Škr, KB, Pe, Eku). Zároveň ho pisatelé vykreslují jako člověka přístupného malým dětem.

- Marek 9:36: „**A vzal malé dítě, postavil je uprostřed nich, objal je**“ (PNS)

- Marek 10:16: „Potom je **bral do náručí**, vkládal na ně ruce a žehnal jim.“ (B21)
- Matouš 18:2: „A Ježíš, zavolav si dítě, **postavil je doprostřed nich**“ (Col)
- Lukáš 9:47: „Když Ježíš poznal, čím se obírají, **vzal dítě, postavil je vedle sebe**“ (Eku)
- Lukáš 18:16: „**Nechte dítek přicházeti ke mně a nebraňte jim**“ (Sý-He)

Po pečlivém prostudování Markova evangelia je pro čtenáře níže uvedena kompilace veršů, kde je možné načerpat inspiraci pro pedagogickou praxi.

I. „Vyučoval jako ten, kdo má **autoritu**⁴¹.“ (Marek 1:22, PNS)

Pedagogika rozlišuje v zásadě **dva druhy autority**⁴² – **formální** a **neformální**. Formální vyplývá z našeho postavení a nemá co do činění s kvalitou výuky. Žáci by měli projevovat respekt učiteli zkrátka proto, že je v postavení učitele a má na jejich poslušnost právo dané školním řádem. Tato autorita je ovšem z hlediska trvání krátkodobá, často vynucená a nedobrovolná. Zmíněný text u Marka 1:22 naráží na jiný druh pedagogické autority – totiž neformální. Tu nám žák projeví pro náš přístup, schopnosti, spravedlivé jednání a vzájemný vztah založený na důvěře. Taková autorita je daleko trvalejší a pevnější než ta formální a přispívá k podnětnému edukačnímu prostředí. Žáci jsou ochotnější přijímat poznatky od učitele se silnou neformální autoritou.

Kontext verše naznačuje, že posluchači měli srovnání dvou učitelských stylů. Celý verš zní takto: „Byli ohromeni jeho vyučováním, neboť je učil jako ten, kdo má pravomoc, a ne jako učitelé Zákona.“ (ČSP) Učitelé Zákona a farizeové často prosazovali direktivní až pedantské dodržování předpisů a unikali jim smysl celého vyučování (srovnej Matouš 23:23). Podobně na děti působí učitel, který se řídí především obsahem učebnice, plněním tematického plánu a zakládá si na pořádku ve třídě udržovaném hrozbou trestem (srovnej Jan 9:22). Taková situace se mu brzy může vymknout z rukou a mnohdy nejde vrátit to původního stavu. Naproti tomu pedagog, který chápe podstatu vyučovacího procesu a používá vhodné metody (projektové, skupinová práce) slaví úspěch podobný tomu, jaký je nastíněn u Marka 1:22. Takovým pedagogům vychází vstříc dnešní pojetí základního vzdělávání obsažené v RVP⁴³ (Rámcový

---

⁴¹ „zmocnění“ (Bible 21), „pravomoc“ (Český studijní, Pavlíkúv), „zplnomocněný“ (Žilkúv)

⁴² Vališová, A., Kasíková, H. (eds.): Pedagogika pro učitele. Grada, Praha 2011. S. 445 - 455
Petty, G.: Moderní vyučování. Portál, Praha 2006. S. 76 - 80

⁴³ Kolektiv autorů. **Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání** (se změnami provedenými k 1. 7. 2007). Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2005.

vzdělávací program). Umožňuje školám vytvořit si vlastní Školní vzdělávací program (ŠVP), a nabízí tak nadšeným pedagogům možnost vymanit se z těsných okovů osnov a obohatit výuku o další prvky. Již v 90. letech 20. století se program RVP testoval na několik školách v naší republice. Jednou z nich byla i ZŠ Londýnská v Praze 2. Tehdejší ředitel školy Jaroslav Kotál rozděloval učitele na 2 druhy – na odborníky a na tzv. odučitele. „Odučitel“ přijde do školy, naučí děti látku v učebnici Matematiky na stranách 12 a 13 a jde domů. Následující den pokračuje stranou 14.

II. *„Lékaře nemají zapotřebí silní, nýbrž ti, kdo se mají zle.“* (Marek 2:17, Pav)

V roce 2015 Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT) zavedlo Rozvojový program na podporu těch škol, které realizují inkluzivní vzdělávání dětí a žáků se znevýhodněním a od 1. 9. 2016 máme v platnosti vyhlášku č. 27/2016 sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných. České školství se vydává směrem, kdy pedagogovi už nebude stačit disponovat klasickými dovednostmi pro práci se zdravým dítětem. **Musí být připraven a vyškolen také pro práci s dítětem znevýhodněným či oslabeným.** Kantor se v parafrázi Marka 2:17 bude muset stát tzv. „lékařem“ – odborníkem na poruchy učení, chování či na práci s tělesně postiženým jedincem (jak uvádí výše citovaný verš: *„ti, kdo se mají zle“*). S tím souvisí tvorba individuálních vzdělávacích plánů a schopnost připravit a rozdělit práci ve třídě do více skupin s odlišnou pracovní výkonností. Měli bychom zajisté vést debaty, zda je tento směr pro české školství progresivní a prospěšný a v jakém rozsahu, ale do té doby se z nás pedagogů do jisté míry bez nadsázky musejí nutně stát „lékaři“, kterým v tom lepším případě bude po ruce asistent pedagoga.

III. *„Sobota pro člověka učiněna jest, a ne člověk pro sobotu.“* (Marek 2:27, KB)

Učitel 21. století má pro svou práci množství kvalitních pedagogických nástrojů počínaje RVP, definováním klíčových kompetencí, obsahu a cílů učiva přes filozofii alternativních škol v podobě Montessori, Daltonské či Wandsdorfské školy až po propracované učebnice z řady pedagogických nakladatelství. To všechno může jeho výuku obohatit a zkvalitnit, ale nemělo by to vést k opačnému extrému – totiž podřídít aktivitu žáků zvolené metodě či plnění daného tematického plánu. Z dobrého sluhy se lehce stane zlý pán. Ideální psaná příprava učitele na vyučovací hodinu obsahuje cíl hodiny, naplnění klíčových kompetencí, mezipředmětové vztahy, časový rozvrh každé aktivity, obsah učiva či průřezová témata. Ale nezapomínejme na

to, že to jsou všechno pouze pomůcky, které nás směřují a ze kterých se nesmí stát podstata našeho vyučování. Někdy splní výukový i výchovný cíl hodiny prostá debata s žáky, která v původním plánu nebyla.

Didaktická zásada individuálního přístupu je obsažena právě ve výše citovaném verši. Židé dostali sabat s konkrétním účelem – odpočinout si od práce a věnovat se duchovním činností. Bohužel se to pod vlivem pedantského přístupu zvrhlo, a náboženští představitelé začali definovat, co všechno je „práce“, které se člověk nemůže věnovat. Ctíli předpisy a unikal jim smysl (srovnej Matouš 23:23, 24). Filozofie dnešního školství je pedocentrická, zaměřená na dítě – na jeho potřeby a individuální požadavky. Soustředme se proto na smysl naší činnosti – pěstovat v dětech dovednosti uplatnitelné v dospělém životě.

IV. „A opět začal učit u moře. I shromáždí se u něho přechetný zástup, takže vstoupil na loď a posadil se na moři, všechen zástup pak byl na souši u moře.“ (Marek 4:1, Škr)

Ježíš uměl dobře pracovat se svým hlasem a oslovil větší zástupy lidí bez podpory mikrofону. Toho, že všichni dobře slyšeli, docílil právě tím, když využil akustické vlastnosti vodní hladiny. Zvuk se od klidné vodní hladiny odráží, nabírá na síle a je schopen urazit i větší vzdálenost.

Z tohoto záznamu můžeme vyvodit praktickou zásadu pro práci s hlasem. Při zaměstnání učitele je péče o hlasivky nepostradatelnou složkou jeho profesního života. Přetížené hlasivky často souvisejí se špatným návykem dýchání a držení těla. Mohou nám pomoci cviky na uvolnění svalového tenze, vytvoření dechové opory, volnosti ramen a zátylku, napětí u kořene jazyka, předsunuté brady, neuvolněné čelisti a další. Byla zde řeč o odborné znalosti pedagoga v oboru poruch učení či chování a je třeba říci, že **odborníkem by se měl stát kantor i v oblasti práce s hlasem**. Uvědomme si například, že termínem mluvidla se nemyslí pouze ústa. Patří tam čelist, rty, zuby, jazyk a patro, které musejí dohromady synchronně fungovat. Proudění vzduchu v těle začíná u bránice, pokračuje do plic, dále do průdušnice, hlasivek, hrdla a nakonec úst a nosní dutiny. Tyto fyziologické zákonitosti se musíme naučit respektovat a správně používat.

V. „Mnohému je učil v **podobnostvích**“ (Marek 4:2, JB)

Výraz podobnoství je českým ekvivalentem k řeckému slovu παραβολή, ἤς, ἡ (parabolé⁴⁴). Může v sobě zahrnovat jak formu **přirovnání**⁴⁵, tak i **přísloví**⁴⁶. V Písmu je výraz podobnoství použit jako prostředek k vyučování nebo ke sdělení určité myšlenky, k vysvětlení určité věci tím, že je tato věc postavena vedle něčeho podobného (srovnej Marek 4:30) Tady se nám jistě vybaví výrok Jana Amose Komenského: „**Vyučovati není téměř nic jiného, než ukazovati, jak se jedna věc liší od druhé majíce různého účelu, formy a původu.** ... Kdo tedy dobře rozlišuje, dobře vyučuje.“

V Bibli nalezneme také příbuzná slova s trochu jiným významem. Jedno z nich je **ἀλληγορέω (allégoreó)** – do češtiny přeloženo jako jinotaj (B21, Škr), symbolické drama (PNS), alegoricky (ČSP, Ži), obrazný význam (Pav, Col, Eku) a výraz **παροιμία, ας, ἡ (parojmia⁴⁷)** – v češtině vyjádřeno slovy přirovnání (ČSP, Ži, Pe, PNS), podobnoství (Pav, KB, Col, Sý, Škr) nebo obrazně (B21).

Přínos vyučovacího stylu obsažený v podobnostvích můžeme rozdělit do pěti hlavních bodů.

1. **Poutají a udržují pozornost.** Učitelé s rozsáhlejší praxí v oboru by jistě podepsali slova, že napínavému a živému příběhu se nic nevyrovná. Je to daleko účinnější metoda pro uchování informace než výklad. Podobně to vidí i zásada z revidované **Bloomovy taxonomie vzdělávacích cílů**⁴⁸. Popisuje čtyři dimenze znalostí – faktuální, konceptuální, procedurální a metakognitivní. Příběhem dosáhnete všech čtyř vrstev. Výklad zdaleka nemá takovou moc postihnout mysl žáka.
2. **Podněcují schopnost přemýšlet.** Žákům v 5. ročníku na Malostranské základní škole byl zadán slohový úkol – vytvořte přirovnání na téma Podzim ve smyslu

---

⁴⁴ 1. podobnoství; přirovnání 2. přísloví; tajuplný výrok; po(na)učení 3. vzor, typ, předobraz (Řecko-český slovník prof. Tichého)

⁴⁵ „**Přirovnání**“ je srovnání, krátké, obvykle vymyšlené vyprávění, z něhož je možné vyvodit mravní zásadu nebo duchovní pravdu.

⁴⁶ „**Přísloví**“ vyjadřuje pravdu výstižným rčením, často metaforou.

⁴⁷ 1. přísloví, rčení; 2. obrazná řeč, podobnoství (Řecko-český slovník prof. Tichého)

⁴⁸ **A Taxonomy for Learning, Teaching and Assessing of Educational Objectives.** Editors: Lorin W. Anderson, David R. Krathwohl, Peter W. Airasian, Kathleen A. Cruikshank, Richard E. Mayer, Paul P. Pintrich, James Rath, Merlin Wittrock. New York: Longman, 2001. – 352 s. ISBN 0-321-08405-5.

„Podzim je, jako když...“. Žákyně, které můžeme říkat Julia, napsala: „Podzim je, jako když léto stárne.“ V tom je síla přirovnání. Aktivuje myšlenkové procesy a my jsme nuceni porovnávat pojmy a hledat význam.

3. **Působí na city.** Jedna z hlavních výhod podobenství vyjádřeného příběhem je schopnost vtáhnout posluchače do děje a konfrontovat ho se sebou samým. Může se ztotožnit nebo naopak vyhranit proti postavám v příběhu. (srovnej 2. Samuelova 12:1–14 a Jakub 1:22–25). Potvrzují to i Očekávané výstupy v RVP v oboru Literární výchova, kde se píše: žák vyjadřuje své pocity z přečteného textu a dojmy z četby a zaznamenává je.
4. **Jsou oporou paměti.** Opět se vracím k Bloomově teorii o vzdělávacích cílech a tentokrát k dimenzi kognitivních procesů. **Definuje tři vrstvy učení – no learning, rote learning a meaningful learning.** V první části si žák pouze přečte fakta. Pamatuje si je krátkodobě, nerozumí jim a za pár dní neví nic. Ve druhé fázi se žák naučí část učebnice nazpaměť. Umí informace reprodukovat jako kolovrátek, ale smysl mu uniká. V praxi je použít nedokáže. Třetí úroveň znamená, že žák poznal uplatnění teoretické části učiva v praxi. Možná si z hlavy nepamatuje matematický vzoreček, ale protože pochopil smysl, tak ho dokáže odvodit. Pamatovat si (nejnižší úroveň v dimenzi kognitivních procesů) znamená podle autorů RBT vybavovat si relevantní znalosti z dlouhodobé paměti. Zdůrazňují, že ti, kdo si nepamatují, co se učilo, nejsou schopni transferu znalostí. Příběh, podobenství, přirovnání či přísloví má sílu takovou překážku odstranit.
5. **V podobenstvích zůstává zachována podstata.** Vývojový psycholog 20. století Reuven Feuerstein⁴⁹ definoval tři pilíře Strukturální podstaty kognitivní modifikovatelnosti. První z nich je **soudržnost části a celku**. Pokud se nám podaří, aby dítě pochopilo význam informace a jeho aplikaci, vytvoří si svou vlastní zkušenost a použije stejné schéma i v dalším případě. Jestliže si má informaci pouze zapamatovat, jeho systém myšlení se nijak zásadně neovlivní. Dojde pouze k epizodickému uchopování reality, kde ale celý proces skončí. Druhý pilíř je postaven na **schopnosti transformace**. Jedinec aplikuje způsob, který již použil, na

---

⁴⁹ Prof. Reuven Feuerstein/Rafi S. Feuerstein. *Feuersteinovo Instrumentální obohacování – ZÁKLADNÍ*. Jeruzalém: Feuerstein Institute, 2003

další situaci. Jeho znalost či dovednost je transformována, což vede k větší ekonomii a účinnosti jeho mentální činnosti. A třetí pilíř nese **myšlenku proměny vlastní odolnosti a kontroly**. Dítě si zvnitřní strategie, má metakognitivní zkušenost, umí přizpůsobit své chování, aby zvládlo úkol. Obdobné pojetí najdeme v českém prostředí například u profesora matematiky RNDr. Milana Hejného⁵⁰, CSc.

Teď už lépe rozumíme výroku z Marka 4:33 a 34: „*A mnoha takovými podobenstvími podával jim slovo, pokud je dovedli slyšeti. **Bez podobenství k nim nemluvil.***“ (Col) Pokud ho učitelé v tomto směru napodobí, možná se dočkají stejného uznání, jako je vyjádřeno u Jana 7:46: „***Nikdy nemluvil člověk tak, jak mluví tento člověk.***“ (Škr) a u Marka 12:37: „*A velký zástup mu naslouchal se **zalíbením.***“ (PNS)

V evangeliích se obsaženo celkem **30 různých podobenství** včetně **metafor** a **nadsázky** neboli hyperboly (Matouš 7:3). Při bližším zkoumání těchto příkladů dokážeme vyvodit několik základních pravidel pro to, aby podobenství byla úspěšná.

Především musí být **jednoduchá a jasně srozumitelná**. Neměla by obsahovat mnoho postav nebo dějových linií, aby se v nich posluchač neztratil. Poučení vyplývající z podobenství by se mělo dát shrnout jednoduše nejlépe do jedné věty.

Náměty pro náš příběh je dobré brát z **každodenního života**, se kterými jsou žáci často konfrontováni. Vyučujeme-li v Praze, zasadíme příběh do pražského prostředí (srovnej Lukáše 10:30). Využijme zákonitosti přírody, světa zvířat nebo rodinných vztahů (srovnej Matouše 16:2, 3 a Lukáše 12:24, 27). **Používejme to, co děti znají**. Ježíš často zahrnoval do svých přirovnání zemědělské pojmy, protože hlavním zdrojem obživy v době a na místě kde žil, bylo zemědělství (srovnej Matouš 13:33 a 24:41) nebo odkazoval na zaměstnání rybářů, protože území Izraele bylo lemováno mořem a nacházelo se v něm jezero (srovnej Matouše 13:47).

Nabízí se nám také možnost využít **aktuální dění** v regionu, v okolních státech nebo známé události ze světa (srovnej Lukáše 13:1–5). Zvláště u prvostupňových dětí se taková strategie prokáže účinnější než čerpat například z antické historie, se kterou nemají osobní zkušenost.

---

⁵⁰ Milan Hejný. *Dítě, škola a matematika: konstruktivistické přístupy k vyučování*. 3. vydání, Praha: Portál, 2015, 232 s. ISBN 978-80-262-0901-0

Závěrem k vyučovací metodě podobenství opět nahlédněme do didaktiky profesora R. Feuersteina. Definoval kvality **zprostředkovaného učení** (MLE – Mediated Learning Experience). Trvalost transferu informace směrem k žákovi je dána jednak podnětem, následně samotným žákem a konečně i **zprostředkovatelem**, tedy **mediátorem**. A právě mediátor, který využije metody přirovnání, může pozitivně ovlivnit trvalost transferu informací. Jedinec by měl díky svému učiteli získat vlastní zkušenost se zprostředkovaným učením, která ho bude provázet v dalších situacích jako určitá strategie pro přístup k novým problémům. Než se tedy samotný podnět dostane k žákovi, projde přes jeho zprostředkovatele a jako takový je následně žákem vnímán. Učitel by měl žákovi skrze své vyučovací metody zprostředkovat přesah, význam a také záměrnost informace.

Kvalitní a zdařilé přirovnání poznáme především z **reakce** našich žáků. U Marka 4:10 totiž čteme: „*Když byl o samotě, **vyptávali se ho** ti, kdo byli s ním spolu s Dvanácti, **co znamenají podobenství.***“ (Eku). Podaří-li se nám vzbudit u posluchače **zvědavost**, můžeme slavit úspěch.

Inspiraci pro používání podobenství naleznete v dalších přibližně 50 výskytech v biblických knihách mimo evangelia – především pak v knize **Příslaví**.

VI. „*Mnoha takovými podobenstvími jim hlásal svoje slovo, **podle toho, jak to právě dovedli chápat.***“ (Pe)

Závěr uvedeného verše je přeložen také „***dokud byli schopni naslouchat***“ (PNS) nebo „*nakolik byli schopni rozumět*“. (B21). Jde o překlad slova ἀκούω (akúó⁵¹). Při vyučování na 1. stupni ZŠ je nutné **respektovat krátkodobou schopnost dětí soustředit** se na jedno téma. U žáků v 1. ročníku netrvá soustředěná pozornost déle než 5 minut (individuálně maximálně do 10 minut). K obnovení duševních sil žáků slouží učitelům tzv. **tělovýchovné chvílky** a také **změna činnosti** – časté střídání různých druhů pracovní náplně. Je dobré také přihlídnout **k celoroční křivce výkonnosti**, která klesá v období přelomu roku, na počátku jara a na konci června. Tato znalost nám poskytne vedení při sestavování ročních či měsíčních tematických plánů. K zásadám **duševní hygieny** samozřejmě patří také množství přirozeného světla a kvalita vzduchu v učebně.

---

⁵¹ 1. (u)slyšet co od koho), naslouchat; poslechnout si; poslouchat; vyslyšet 2. rozumět, chápat (Řecko-český slovník prof. Tichého)

VII. „**I vzal si ho zvlášť stranou od davu, strčil své prsty do jeho uší a plivnuv sáhl na jeho jazyk**“ (Marek 7:33, Pavlík)

„**Ježíš uchopil ruku toho slepého, vyvedl ho z vesnice, a když plivl do jeho očí a vložil na něho ruce, tázal se ho: ,Vidíš něco?’**“ (Marek 8:23, ČSP)

Zprávy popisují situace, kdy Ježíš poskytl pomoc znevýhodněným lidem – neslyšícímu s vadou řeči a nevidomému. Usoudil, že by jim mohlo být nepříjemné řešit jejich situaci v přítomnosti jiných lidí a vyšel jim vstříc tím, že je odvedl na soukromé místo. Poučení, které můžeme načerpat pro svou pedagogickou práci, spočívá v projevu **empatie**⁵² vůči dětem. Mějme na mysli, že jsou situace, kdy se žák může cítit trapně a pouze na našem přístupu závisí, jestli ho zahanbíme, nebo mu vyjdeme vstříc. Dejme si pozor na **sociální stigmatizaci**. Pokud svým neopatrným přístupem přisoudíme žákovi nálepku problémového nebo neúspěšného dítěte, až na výjimky to už nikdy nepůjde vrátit zpět. S tím souvisí i **pravidla hodnocení dětí**. Samozřejmě je nepřijatelné pojmenovat někoho za „dvojkaře, trojkaře“ atd. U žáků s IVP (Individuální vzdělávací plán) respektujeme pokyny pro písemné nebo ústní zkoušení. Jinak bychom mohli žáka vystavit neúspěchu, který nemohl ovlivnit. Nebezpečí psychických poruch vzniká právě při zkoušení a hodnocení špatně prospívajících žáků. Během naší pedagogické praxe se nám může stát, že nás žák poprosí, abychom nečetli jeho známku nahlas nebo nekomentovali obsah jeho vysvědčení. Takové přání je třeba respektovat a žáka nepřemlouvát a nenutit ho, aby změnil názor. Vznikne-li ve třídě konfliktní situace, není dobré vynášet soudy či kárat žáka před celým kolektivem bez předchozího soukromého rozhovoru, ve kterém zjistíme bližší informace ohledně jeho chování.

---

⁵² Schopnost ztotožnit se s druhým v jeho situaci a mít pochopení pro jeho pocity a pohnutky.

VIII. „Ježíš a jeho učedníci se nyní odebrali do vesnic Filipovy Cesareje, a po cestě se **začal ptát** svých učedníků a říkat jim: „Co říkají lidé, kdo[že] jsem?“²⁸ Řekli mu: „Jan Křtitel, a jiní Eliáš, ještě jiní: Jeden z proroků.“²⁹ A **dal jim otázku**: „Ale co říkáte vy, kdo jsem?“ Petr mu odpověděl a řekl: „Ty jsi KRISTUS.““ (Marek 8:27–29, PNS)

Pro Ježíšovo učení bylo charakteristické **používání dobře zvolených otázek**. Ptal se svých učedníků na jejich názory nebo je podněcoval k přemýšlení. Komenského didaktická **zásada uvědomělosti a aktivity** nám doporučuje to samé. Aby měl žák možnost aktivně se zapojit do vyučovacího procesu, konfrontovat a porovnávat své názory s jinými a dostávat zpětnou vazbu. RVP z této zásady definuje několik cílů, které mají sloužit jako očekávané výstupy na konci školní docházky: podněcovat žáky k **tvořivému myšlení, logickému uvažování** a k **řešení problémů**; vést žáky k **všestranné, účinné a otevřené komunikaci**; rozvíjet u žáků schopnost **spolupracovat** a **respektovat** práci a úspěchy vlastní i druhých; připravovat žáky k tomu, aby se **projevovali jako svébytné, svobodné a zodpovědné osobnosti**.

V pedagogické praxi využijeme několik typů otázek:

- Jedním z nich jsou **otázky na úvod hodiny** aktivizující žáka a opakující předešlé učivo.
- Dalším typem jsou **otázky k uvedení nové látky** – vzbuzující zvědavost proložené krátkou pauzou umožňující žákovi o tématu přemýšlet (srovnej Micheáše 6:6–8).
- Účinné jsou i **otázky logicky rozvíjející danou problematiku** – metodou indukce nebo dedukce (srovnej Marka 11:27–33).
- Otázkou jsme schopni zjistit **vnitřní postoje**, tak jak je to nastíněno ve výše zmíněném citátu u Marka 8:27–29 (srovnej Jana 11:26).
- Otázky používáme i pro opakování a zdůraznění probraného učiva.

Používání otázek je jedním ze základních pilířů metody RWCT, o které byla již řeč. Metoda je mimo jiné charakteristická promyšleným a strukturovaným využitím čtení, psaní a **diskuse** k rozvíjení **samostatného myšlení žáků**, a to bez kladení otázek nelze provést. Uplatní se zde i Montessori pedagogika⁵³ zaměřená na osobní prožitek a radost z objevování nových poznatků. Dobře volené otázky žáka nasměrují v souladu s heslem této alternativní školy: **„Pomoz mi, abych to dokázal sám.“**

---

⁵³ KORCOVÁ, Kateřina. **Role učitele ve škole Montessori**. *Studia Paedagogica* [online]. 2007, roč. 55, č. 12 [cit. 2014-12-05]. Dostupné z: <http://www.phil.muni.cz/journals/index.php/studia-paedagogica/article/view/447/603>

IX. „*Neboť všichni metali z toho, co jim přebývalo; tato však **dala ze svého nedostatku všecko, co měla**, všecko živobytí své.*“ (Marek 12:44, Sý)

„*Ona **což mohla, to učinila.***“ (Marek 14:8, KB)

Záznamem o jednání dvou žen z 1. století n. l. se dostáváme opět k aktuálnímu tématu **inkluze** v českém školství. První z žen přispěla na chod Chrámu velmi malou částkou dvě lepta (1 quadrans) neboli $\frac{1}{64}$ denní mzdy. Na české poměry v dnešní době se mohlo jednat o necelých 15 korun. Ve srovnání s ostatními to byla zanedbatelná částka a na provoz Chrámu měla téměř nulový vliv. Ale v evangeliu se **vyzdvížena její snaha** – darovala to, co mohla.

Pedocentrický přístup v českém školství stojí a padá na zásadě **umožnit žákům zažít úspěch bez ohledu na jejich zdravotní nebo duševní znevýhodnění**. Americký psycholog H. Gardner⁵⁴ **rozdělil inteligenci na 8 typů** – jazykově-verbální, logicko-matematickou, zvukově-hudební, tělesně-pohybovou, vizuálně-prostorovou, intrapersonální, interpersonální a přírodní. Pravděpodobnost, že každý žák vyniká minimálně v jednom z těchto typů inteligence, hraničí s jistotou. Na učitelích leží důležitý úkol odhalit potenciál svého žáka a utvořit mu takové podmínky, aby ho mohl rozvinout. **Ocenit snahu žáků častou, promyšlenou a konkrétní pochvalou patří určitě do učitelského desatera.**

---

⁵⁴ GARDNER, Howard. *Dimenze myšlení: teorie rozmanitých inteligencí*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-279-3.

6.6. Další podněty pro pedagogickou činnost

Citát z 2. dopisu Timoteovi 3:16 a 17 zmíněný v úvodu této kapitoly označuje Bibli jako celek za „**prospěšnou k vyučování**“ (PNS). Níže uvádím další příklady didaktických zásad a poučení pro práci s hlasem nebo s gesty.

1. Gesta a výraz obličeje

- „**Vztáhl ruku ke svým učedníkům a řekl**“ (Matouš 12:49, JB)
- „**Zavřel knihu, vrátil ji sluhovi a usedl. Všichni v synagoze naň upírali oči. Počal k nim mluvit.**“ (Lukáš 4:20, 21, Ži)
- „**Ježíš se jim podíval do obličeje a řekl jim**“ (Matouš 19:26, PNS)
- „**Ten slyšel mluvit Pavla. On na něho upřeně pohlédl**“ (Skutky 14:9, Škr)

Gesta našemu vystupování před katedrou dodají živost. Pokud bychom je nepoužívali, působil by náš projev nepřirozeně – prkenně. Nejčastěji asi použijeme gesta **popisná** přibližující tvar nebo velikost předmětu. Ale jsou užitečná nejenom pro naše žáky, ale i pro nás samotné. Stávají se součástí tzv. **lexikální paměti**, která se aktivuje pomocí vůně, chuti, zvuku nebo právě gest. Jednoduše řečeno gesta nám pomáhají vybavit si správná slova.

Výše uvedené citáty nám také představují další techniku veřejného projevu, a tou je **výraz našeho obličeje a práce s pohledem**. Než začal Ježíš mluvit, udělal drobnou pauzu, podíval se na svoje posluchače a pak pronesl důležitou myšlenku. Tím si získal jejich **pozornost**. Upřený pohled beze slov může v rámci vyučovací hodiny plnit také úlohu **napomenutí**. Žákovi často nemusíme říci ani slovo, ale z našeho pohledu pozná, co se děje nebo s čím by měl přestat. Na druhé straně se vyvarujme extrémů, kdy by náš dlouhý upřený pohled žáka znervózňoval.

2. Zřetelná artikulace

- „A když polnice vydá **zvuk jen neurčitý**, kdo se připraví k bitvě? Tak je tomu i s vámi: **nepronášíte-li řeč srozumitelnou, jak se má poznat, co říkáte?** Budete pak mluvit jen **do větru.**“ (1. Korintánům 14:8, 9, Pe)

Artikulaci v mluveném projevu chápeme jako **schopnost vyjadřovat se tak, aby nám druzí rozuměli**. To od nás vyžaduje správné používání mluvidel a porozumění stavbě slova. Příčinou nesrozumitelné řeči jsou především ztuhlé svaly nebo příliš rychlá mluva vedoucí k drmolení slov. V obličeji máme přes 30 svalů a většinu z nich pro srozumitelnou řeč potřebujeme umět správně používat. Správná artikulace se dá natrénovat – především nácvikem hlasitého čtení a správného tempa a také držení těla.

3. Zásada individuálního přístupu

- „**Budu radit s okem [upřeným] na tebe.**“ (Žalm 32:8. PNS)
- „**Stal jsem se lidem všeho druhu vším**“ (1. Korintánům 9:22, PNS)

Komenského zásada individuálního přístupu v sobě nese přesvědčení, že pro kvalitní edukační činnost je nutné **brát ohled na individuální specifika každého žáka**, kterými jsou: jeho zdravotní a psychický stav, osobní zkušenosti, specifika sociálního prostředí a kulturní kontext. Stejný přístup potvrzují i slova z uvedeného žalmu nebo z dopisu apoštola Pavla do sboru v Korintu. Pavel byl ochoten **přizpůsobit svůj styl učení potřebám jeho posluchačů**. Učitel by se měl rozhodně **zajímat o zájmy svých žáků** v oboru literatury, hudby nebo filmu. Tak je může získat na svou stranu a stát se pro ně **přístupnějším** (srovnej 1. Korintánům 9:19–23).

4. Volba slov

- „**Unáhlené řeči bodají jako meče, jazyk moudrých je ale jako lék.**“ (Příslaví 12:18, B21)
- „**Přívětivá odpověď uklidňuje zlost, urážlivé slovo hněv rozpoutává.**“ (Příslaví 15:1, JB)
- „**Srdce spravedlivého promýšlí odpovědi.**“ (Příslaví 15:28, B21)

Doporučení krále Šalomouna, který je autorem uvedených citátů, pomohou učitelům vybudovat si pevné postavení ve své třídě a předejít situacím, kdy by svými neuváženými slovy **dráždili trpělivost žáků a tím je provokovali** (srovnej Efezanům 6:4). Rozvaha v řeči je důležitá především při řešení **kázeňských problémů**, kdy se musí kantor vyvarovat unáhlených soudů, sklonu k urážení, nadávkám nebo křiku a své odpovědi si nejprve dobře promyslet. Žáci na

všech stupních vzdělávání jsou **náchylní i k náznakům nespravedlivého zacházení**, a to zvláště v období dospívání, kdy mají sklon situace hodnotit černobíle.

5. Skupinová práce

- „Zavolal si svých dvanáct učedníků a vypravoval je **ve dvojicích**“ (Marek 6:7, Pe)
- „Potom určil Pán ještě jiných sedmdesát, poslal je **po dvou** před sebou do všech měst a míst“ (Lukáš 10:1, Ži)
- „**Dva se mají vždy lépe než jeden**“ (Kazatel 4:9, Šr)

Práce ve skupinách patří mezi nejnáročnější pedagogické metody z hlediska organizace práce, časové náročnosti a složitější přípravy na vyučovací hodinu. **Koncepce projektového vyučování** z přelomu 19. a 20. století zpracovaná americkým pedagogem J. Deweyem⁵⁵ je i v naší době 21. století pro mnoho učitelů nedostižným cílem. Ale právě v takovém typu výuky se nejlépe získávají klíčové kompetence a plní očekávané výstupy RVP. Žáci jsou nuceni komunikovat, spolupracovat, překonat nesouhlas, obhajovat svůj názor, ovládat emoce, přizpůsobit se a srozumitelně formulovat a předávat své myšlenky. Ideálním prostředím pro takové projekty bývaly a občas ještě jsou tzv. **malotřídky** – třídy s více ročníky. Žáci se učí navzájem a kantor koordinuje jejich činnost. Takové metody dnes využívají především **alternativní typy škol**, jako jsou Montessori, Začít spolu, Waldsdorfská, Jenská, Daltonská nebo Lesní škola.

6.7. Závěr

Tato kapitola se pouze vzdáleně dotkla biblického potenciálu v oblasti didaktiky pedagogických zásad. I přesto, že Bible nebyla primárně psaná jako odborná kniha pro obor učitelství, skýtá nám ohromné množství příkladů, rad a doporučení. Pokud se čtenář rozhodne ještě více se ponořit do studia pedagogických nástrojů obsažených ve Svatém Písmu, setká se s nevyčerpatelným zdrojem inspirace. Na stránkách této práce je otištěna pouze **ochutnávka**, která předchází 5chodové menu. Jak je napsáno u Joba 26:14: „*To jsou jen **okraje** všech jeho cest.*“ (Šr, B21, PNS, Pav, ČSP; „vnější vzhled“ – JB, „částky“ – KB, „drobty“ – He) „... a my z toho zachycujeme jen **slabou ozvěnu**“ (JB), „šepot“ – PNS, ČSP, Pav, B21, He, Šr).

---

⁵⁵ KAŠOVÁ, J., TOMKOVÁ, A., DVOŘÁKOVÁ, M. *Učíme v projektech*. Praha: Portál. 2009.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. Seznam literatury pro překlady Bible:

BONAR, Andrew A. *Christ and His Church in the Book of Psalms*. (s. 256)

BROWN, Francis, 1849-1916. *The Brown, Driver, Briggs Hebrew And English Lexicon: with an Appendix Containing the Biblical Aramaic : Coded with the Numbering System from Strong's Exhaustive Concordance of the Bible*. Peabody, Mass. :Hendrickson Publishers, 1996. Print.

FRYŠ, Petr, Pavel NÁPRAVNÍK a Vladimír PETKEVIČ, ed. *Řecko-český Nový zákon: Novum testamentum graece : Nestle-Aland, 27. vyd.*

Nový zákon: český ekumenický překlad. Přeložil Josef ŠIMANDL. Praha: Česká biblická společnost, 2011. ISBN 978-80-87287-38-5.

GOODSPEED, Edgar J. *The Goodspeed parallel New Testament*. Chicago, Ill.: The University of Chicago press, 1943.

George Howard. *Journal of Biblical Literature*. Vol. 96, No. 1 (Mar., 1977), pp. 63-83

P. Kahle. *The Cairo Geniza* (Oxford, 1959, s. 171, 172)

KYAS, Vladimír. *Česká bible v dějinách národního písemnictví*. Praha: Vyšehrad, 1997. Edice Studium (Křesťanská akademie v Římě), sv. 96. ISBN 8070211059.

KYAS, Vladimír. *Staročeská bible Drážďanská a Olomoucká: kritické vydání nejstaršího českého překladu bible ze 14. století*. Praha: Academia, 2009.

MOTYER, J. A. *Eerdmans' Handbook to the Bible*. The Names of Gods, str. 157

NOVÁK, J: *Církevní dějiny (Ecclesiastica historia) (Teol. studie)*. Praha: Česká katolická charita, 1988.

NOVOTNÝ, Adolf. *Biblický slovník*. 3. vyd. Praha: Česká biblická společnost, 1992. ISBN 8090088112.

Piercy, William Coleman. 1908. *The Illustrated Bible Dictionary*, svazek 1, strana 572

Ojuncacral Tuja. *Lakíšké dopisy a poselství Starého Zákona*. Praha. 2010.

W. D. Waddell, *The tetragrammaton in LXX*, JTS, vol. XLV, Oxford, 1944, pp 158-61

Markovo evangelium v českých překladech Bible

WATCHTOWER BIBLE AND TRACT SOCIETY OF NEW YORK, INC. International Bible Students Association. *Hlubší pochopení Písma*. New York. 1998.

WATCHTOWER BIBLE AND TRACT SOCIETY OF NEW YORK, INC. International Bible Students Association. „CELÉ PÍSMO JE INSPIROVÁNO BOHEM A PROSPĚŠNÉ“. New York. 1992.

WATCHTOWER BIBLE AND TRACT SOCIETY OF NEW YORK, INC. *Využívej vzdělávání v teokratické škole*. New York, U.S.A. 2001.

Brooke Foss Westcott. *Introduction to the Study of the Gospels*. 2015. ISBN: 9781342040138.

Brooke Foss Westcott. *Introduction to the Study of the Gospels*. London. 1881. In:

2. Seznam elektronické literatury pro překlady Bible:

BURGON, J. W. *The Last Twelve Verses of the Gospel According to S. Mark*. London. 1871. In: The last twelve verses of the gospel according to S. Mark: vindicated against recent critical objectors and established. Archive.org. Dostupné také z:

<https://archive.org/stream/lasttwelveverses00burg#page/52/mode/2up>

Catholic Online. *Gospel of Mark*. In: *IV. State of text and Integrity*. Catholic.org. 2018.

Dostupné také z: <https://www.catholic.org/encyclopedia/view.php?id=5282>

Catholic Online. *Gospel of St. John*. In: *V. Critical questions concerning the text*. Catholic.org. 2018. Dostupné také z: <https://www.catholic.org/encyclopedia/view.php?id=6377>

Faith. (1995). In Strong's exhaustive concordance: New American standard Bible. (Updated ed.). Dostupné z: <http://www.biblestudytools.com/concordances/strongs-exhaustive-concordance/>

F. Filed. Origen Hexapla. In: Origen Hexapla. Archive.org. 2006-09-06. Dostupné také z:

<https://archive.org/details/origenhexapla02unknuoft>

Jerome. *Letter 120: To Hedibia*. In: *Fathers*. Tertullian, July 20, 2009. Dostupné také z:

http://www.tertullian.org/fathers/jerome_hedibia_2_trans.htm

TICHÝ. *Řecko-český slovník*. Dostupný z: www.obohu.cz/bible

An introduction to the study of the Gospels. Archive.org. August 27, 2007. Dostupné také z: <https://archive.org/stream/introductiontost00westrich#page/338/mode/2up>

3. Seznam pedagogické literatury

Milan Hejný. *Dítě, škola a matematika: konstruktivistické přístupy k vyučování*. 3. vydání, Praha: Portál, 2015, 232 s. ISBN 978-80-262-0901-0

GARDNER, Howard. *Dimenze myšlení: teorie rozmanitých inteligencí*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-279-3.

Coufalová Jana. *Projektové vyučování pro 1. stupeň ZŠ - náměty pro učitele*. 2010. Fortuna. ISBN: 80-7168-958-0

Hana Košťálová, Kateřina Šafránková, Ondřej Hausenblas, Miloš Šlapal. *Čtenářská gramotnost jako vzdělávací cíl pro každého žáka*. Praha: Česká školní inspekce, 2010, 65 stran.

MALACH, Josef. *Základy didaktiky*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2003. ISBN 80-7042-266-1.

Prof. Reuven Feuerstein/Rafi S. Feuerstein. *Feuersteinovo Instrumentální obohacování – ZÁKLADNÍ*. Jeruzalém: Feuerstein Institute, 2003

Kolektiv autorů. *Gramotnosti ve vzdělání*. 1. Vydání, Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2010, 65 stran. ISBN 978-80-87000-41-0

Jean Piaget. *Psychologie dítěte*. 6. Vydání, Praha: Portál, 2014, 144 stran. ISBN 978-80262-0691-0

Lev Semenovič Vygotskij. *Psychologie myšlení a řeči*. Z vlastního překladu ruského originálu texty vybral, předmluvu, úvodní stať a komentáře napsal Jan Průcha. 1. Vydání, Praha: Portál, 2004, 136 stran. ISBN 80-7178-943-7

Hartl Pavel, Hartlová Helena. *Psychologický slovník*. 1. vydání, Praha: Portál, 2000, 776 stran. ISBN 80-7178-303-X

Kolektiv autorů. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (se změnami provedenými k 1. 7. 2007)*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2005.

Stanislav Červenka. *Slovní hodnocení*. 1. Vydání, Kroměříž: IUVENTA, 1994, 32 stran.

PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 7., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0403-9.

Pokorná Věra. *Teorie a náprava vývojových poruch učení a chování*. 4. vydání, Praha: Portál, 2010, 336 stran. ISBN 978-80-7367-817-3

Věra Pokorná. *Vývojové poruchy v dětství a v dospělosti*. 1. Vydání, Praha: Portál, 2010, 240 stran. ISBN 978-80-7367-773-2

Reuven Feuerstein, Raphael S. Feuerstein, Louis Falik, Yaacov Rand. *Vytváření a zvyšování kognitivní modifikovatelnosti*. 1. české vydání, Praha: Karolinum - Univerzita Karlova v Praze, 2014. ISBN 978-80-246-2400-6

4. Elektronické zdroje pedagogické literatury:

Centrum Rozum v. o. s. *Centrum Rozum – centrum pro rozvoj učení a myšlení* [online]. Kostlec nad Černými lesy: Centrum Rozum v. o. s. ©2015 (vid. 2015-06-09). Dostupné z: www.centrumrozum.cz

Centrum kognitivní edukace o. s. *COGITO – Centrum kognitivní edukace* [online]. Praha: Centrum kognitivní edukace o. s. ©2015 (vid. 2015-06-09). Dostupné z: <http://centrum-cogito.cz>

Kritické myšlení o. s. *Čtením a psaním ke kritickému myšlení* [online]. Praha: Kritické myšlení o. s. ©2015 (vid. 2015-06-09). Dostupné z: www.kritickemysleni.cz

KORCOVÁ, Kateřina. *Role učitele ve škole Montessori*. *Studia Paedagogica* [online]. 2007, roč. 55, č. 12 [cit. 2014-12-05]. Dostupné z: <http://www.phil.muni.cz/journals/index.php/studia-paedagogica/article/view/447/603>

Doc. PhDr. Věra Pokorná. *Deficity dílčích funkcí*. In: *COGITO – Centrum kognitivní edukace* [online]. Praha: Centrum kognitivní edukace o. s. ©2015 (vid. 2015-06-09). Dostupné z: <http://centrum-cogito.cz/index.php?stranka=deficity-dilcich-funkci&lang=cz>

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. *Rámcové vzdělávací programy*. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy.

Markovo evangelium v českých překladech Bible

©2013-2015 (vid. 2015-06-09). Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/skolskareforma/ramcove-vzdelavaci-programy>

The International Institute for the Enhancement of Learning Potencial. *Feuerstein Institute – Step forward* [online]. Jeruzalém: The International Institute for the Enhancement of Learning Potencial. ©2015 (vid. 2015-06-09). Dostupné z: www.icelp.info

Centrum kognitivní edukace o. s. *Zpravodaj*. [online] 2012, vol. 2, strana 7-15. (vid. 2015-06-09). Dostupný z: <http://centrum-cogito.cz/index.php?stranka=zpravodaj&lang=cz>

A Taxonomy for Learning, Teaching a Assessing of Educational Objektivs. Editors: Lorin W. Anderson, David R. Krathwohl, Peter W. Airasian, Kathleen A. Cruikshank, Richard E. Mayer, Paul P. Pintrich, James Rath, Merlin Wittrock. New York: Longman, 2001. – 352 s. ISBN 0-321-08405-5.

The Taxonomy of Educational Objektivs. The Clasifications of Educational Goals, Handbook I: Cognitive Domain, Benjamin S. Bloom (ed.), max D. Englenhart, Edward J. Fursdt, Walker H. Hill, David R. Krathwohl. New York: David Mc Key Company, 1956.

5. Použité překlady Bible:

Bible olomoucká, 1. díl. 1. 3. 2018. Dostupné z:

<http://www.digitalniknihovna.cz/vkol/view/uuid:7d53bba8-bb77-440a-be95-3ab26eac4682?page=uuid:b9ad48ed-451a-46c7-b871-09fba6f91a4e>. Digitalniknihovna.cz

Bible olomoucká, 2. díl. 1. 3. 2018. Dostupné z:

<http://www.digitalniknihovna.cz/vkol/view/uuid:222857fc-4087-4261-9a35-f79ceb79951d?page=uuid:844c2454-0dc7-4b30-889a-5c8f74736b88>. Digitalniknihovna.cz

Bible boskovická. 1. 3. 2018. Dostupné z:

<http://www.digitalniknihovna.cz/vkol/search/?q=Bible%2520boskovick%25C3%25A1>.

Digitalniknihovna.cz

Bible Tábořská. 1. 3. 2018. Dostupné z:

<http://www.manuscriptorium.com/apps/index.php?#search>.

<http://www.manuscriptorium.com>

Markovo evangelium v českých překladech Bible

Biblia bohemika (Bible Padeřova). 1. 3. 2018. Dostupné z:

https://search.onb.ac.at/primo_library/libweb/action/dlDisplay.do?vid=ONB&docId=ONB_alma21302405460003338&fn=permalink. Österreichische Nationalbibliothek

Bible Pražská. 1. 3. 2018. Dostupné z:

<http://www.digitalniknihovna.cz/cbvk/view/uuid:ed49f830-d293-11e3-816c-001b63bd97ba>. Digitalniknihovna.cz

Dlabačův Nový Zákon. 1. 3. 2018. Dostupné z:

http://v2.manuscriptorium.com/apps/main/index.php?request=show_tei_digidoc&docId=set04020621&client=. <http://v2.manuscriptorium.com>

Bible kralická: šestidílná: kompletní vydání s původními poznámkami. Praha: Česká biblická společnost, 2014. ISBN 978-80-87287-78-1.

Bible svatováclavská: evangelia. Brno: Blok, 1991. ISBN 80-7029-064-1.

Svatováclavská bible: nedělní a sváteční čtení. Praha: Karolinum, 2017. ISBN 978-80-246-3619-1.

Bible svatováclavská. 1. 3. 2018. Dostupné z:

https://cs.wikisource.org/wiki/Bible_svatov%C3%A1clavsk%C3%A1. cs.wikisource.org

Bible česká – Starý zákon. Jan Nepomuk Hejčl. 2013.

Nový Zákon Pána našeho Ježíše Krista. Sýkora Jan Ladislav, Hejčl Jan. 1947

Nový zákon. Rudolf Col. Velehrad. 1947.

Bible: překlad 21. století. 3. opravené vydání. Praha: Biblion, 2017. ISBN 978-80-87282-32-8.

Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona: český ekumenický překlad. 20. (7. opravené) vydání. Praha: Česká biblická společnost, 2017. ISBN 978-80-7545-043-2.

Bible – Slovo na cestu. Praha: ČBS, 2011. ISBN 978-80-87287-32-3

Bible: český překlad Jeruzalémské bible. 2013. ISBN: 978-80-86938-99-8

Bible český studijní překlad. 2013. ISBN: 978-80-86449-94-4

Svaté Písmo – Překlad nového světa. 1997. Watchtower Bible and Tract Society of New York, Inc. International Bible Students Association.

Bible Pavlíkův studijní překlad. Miloš Pavlík. 2014. ISBN: 978-80-88039-00-6

Liturgický překlad Nového zákona. 1. 3. 2018. Dostupné z: <http://bible.liturgie.cz/>

ŠKRABAL, Pavel. **Evangelia**. 2. vyd. Romae: Tip. Poliglotta Vaticana, 1951.

Markovo evangelium v českých překladech Bible

Pro komparaci biblických překladů byly použity také následující elektronické zdroje:

<http://www.biblenet.cz/>

<https://www.bible21.cz/online>

<http://cz.bibleserver.com/>

<http://www.bible-online.cz/>

<http://www.etf.cuni.cz/~rovnanim/bible/bible.html>

<https://wol.jw.org/cs/wol/binav/r29/lp-b/Rbi8/B/2000>

<http://www.obohu.cz/bible/>

Počítačový program Davar pro čtení a studium Bible. Dostupné z: <http://www.davar3.net/>